Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Rigorózní práce

LICENČNÍ SMLOUVY

Konzultant:
JUDr. Petra MALÁ ŽIKOVSKÁ
Zpracovatel:
Jakub SYNEK

Leden 2007

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Jakub SYNEK

OBSAH

Úvod

Vývoj ochrany autorských práv

Vývoj ochrany autorských práv na našem území

Systematika a základní otázky nového autorského zákona

Několik slov o vlivu mezinárodních smluv a právních aktů Evropských společenství na český autorský zákon

Vymezení základních autorskoprávních pojmů

Volné dílo, volná užití a bezúplatné zákonné licence

Obecný výklad ochrany autorských práv

Význam a ochranná funkce smluv v právu autorském

Kolektivní správa autorských práv

Mezinárodní autorskoprávní smluvní vztahy

Jednotlivé subjekty autorskoprávních smluvních vztahů

Předmět, obsah, forma a vznik autorskoprávních smluv

Úprava užití díla podle dnes již rekodifikovaného autorského zákona č. 35/1965 Sb. s důrazem na smlouvy filmové, rozhlasové a televizní, o vytvoření díla a zejména smlouvy nakladatelské

Licenční smlouvy podle zákona č. 121/2000 Sb. jako logické vyústění vývoje autorskoprávních smluvních vztahů

Možné smluvní vztahy mezi subjekty autorského práva

Internet a autorské smlouvy

Závěrečné úvahy

Summary

LICENČNÍ SMLOUVY

1. ÚVOD

Nauka autorského práva je poměrně široká a jeho dosah značný. Moderní civilizace je nedílně spjata s autorskými díly. Postupně se mění ekonomika naší země, státní zákonodárství, mění se i mnohé v dosavadním způsobu života lidí. A právě tyto změny podmínek zasahují i do přístupu autorů k možným smluvním vztahům. Zvyšující se frekvence užití autorských děl - možnost jejich širšího ekonomického zhodnocení vedly k rozmachu smluvního práva autorského. To vyplývá i z prapůvodního úmyslu jednotlivých autorů, kteří obvykle k naplnění svých ambicí potřebují uplatnit svůj výtvor ve společnosti, neboť také toto je pro ně stimulem k tvůrčí činnosti. Právě s rozhodnutím o zveřejnění díla, což lze považovat nejen za rozhodnutí právního významu, nýbrž i významu mravního – ve větší či menší míře) souvisí jeho odevzdání kulturnímu fondu lidstva a vznik relativních závazkových vztahů z autorskoprávních smluv. Účelnost jejich finální konstrukce je přímo odvislá od jejich obsahu. U podobných vztahů se dá téměř vždy předpokládat jistý konflikt (kvazikonflikt) zájmů. K zmírnění tohoto konfliktu (kvazikonfliktu) slouží zákonná kostra realizovaná autorským zákonem obsahujícím zvláštní ustanovení vztahující se ke konkrétním autorskoprávním vztahům – autorskoprávním smlouvám s logickým důrazem na současnou úpravu smluv licenčních. Právě těm je věnována tato práce. Nepředkládám tedy čistě komparativní elaborát úpravy podle dnes již rekodifikovaného zákona č. 35 / 1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon), a stávající úpravy s přihlédnutím k celkovému historickému vývoji předmětné doktríny, ale snažím se na problematiku nahlížet v širších souvislostech zohledňujících rovněž mezinárodní vztahy, protože autorské dílo je již ze své podstaty povahy mezinárodní a jeho působení lze v dnešní době stále obtížněji jakkoli omezovat tradičně chápanými hranicemi jednotlivých územních celků. Rovněž nemohu opominout markantní vliv komunitárního práva na aktuální text

autorskoprávních předpisů, neboť právě „evropské“ právní prameny se staly v souvislosti s harmonizačními legislativními procesy, tolik nutnými pro úspěšné začlenění České republiky do soustavy vytvořené evropskými strukturami

2. VÝVOJ OCHRANY AUTORSKÝCH PRÁV

Kořeny práva autorského lze de facto nálezt již v materii práva římského, které je obecně chápáno jako prapůvodní základ moderních právních disciplín (především práva trestního a občanského, což je pro nás v tento okamžik ovšem podstatnější), kde je zastoupeno pojmem plagiát (z latiny *plagiarius* – lupič lidí). Římské právo sice neznalo žádné zvláštní normy práva autorského (pro jejich vytvoření neexistovaly potřebné podmínky – nebylo to způsobeno nedostatkem autorů či autorských děl, ale skutečností, že technika a s ní postupující rozvoj nedosáhly tehdy ještě takového stupně, aby umožnily rozvinutí společenských vztahů na podkladě šíření autorských děl), ale pro námi sledované vztahy se zhusta využívaly speciální římskoprávní žaloby sloužící k ochraně autorů před zásahy do jejich autorství, tj. actio doli a actio iniuriarum *(1)*. Nutno zdůraznit, že takováto ochrana se poskytovala pouze plnoprávným občanům.

Další společensko-ekonomickou formací byl feudalismus. Přichází tedy středověk, poddanství a velká moc církve. A co se změnilo ve sféře autorského práva? Navenek mnoho, ve skutečnosti však téměř nic. Vzdělanost zde byla privilegiem duchovních a šlechty, a to ve velmi omezeném počtu. Umění se ti dobře situovaní věnovali především pro zábavu, odreagování, ze společenské nutnosti – mniši pak z vůle boží. Ani jedni nebyli ve svých právech či zájmech podstatně ohrožováni, finanční odměny byly za jejich díla rovněž nemyslitelné. Za „Velký třesk" lze označit rok 1444. Tehdy mohučský rodák Johann Gutenberg (vlastním jménem Gensfleisch) objevil pro Evropu knihtisk – mechanické rozmnožování psaného textu (jeho podstatu znali již Číňané, kteří v 8. století tiskli z desek). Johann Gutenberg tiskl tzv. písmovinou, z níž odléval jednotlivé typy a sestavoval je sazbou do tiskové formy. Obrovským způsobem došlo ke změně technických podmínek. Na světě byl najednou způsob jak poměrně rychle a s malými náklady vyrobit značné množství exemplářů. S touto radikální technickou změnou nabyly jiných rysů i

podmínky společenské. Dochází k rozvoji vzdělanosti, vládne duch renesance, ideje myslitelů se rychleji a snadno šíří do všech společenských vrstev obyvatelstva. Tisk se v 60. letech XV. století dostává i do Čech (Plzeň, Praha, Kutná Hora...). Nejstarším českým tiskem je plzeňský tisk Trojanské kroniky z roku 1468. Tisk jako takový však nebyl dlouho osamocen. Brzy se objevil jeho nerozlučný druh – patisk. Již v roce 1525 se proti tomuto ohradil Martin Luther. Avšak ani značný vliv Martina Luthera přítrž této nekalé činnosti neudělal. Staří nakladatelé tedy hledali ochranu a pomoc u svých panovníků. Ochrana jim byla poskytnuta formou různých výsad a privilegií. V počátcích patřila pouze nakladateli jako jediné zainteresované osobě. Tato ochrana spočívala v tom, že po jistou dobu od prvního vydání knihy bylo všem třetím osobám zakázáno knihu tisknout, pokud byla patištěna jinde, prodávat a šířit. Tímto tzv. „výsadovým právem" byl již ve 2. polovině XV. století učiněn další krok směřující k formě úpravy práva autorského. Nakladatelské výsady, chránící spíše ekonomické zájmy nakladatelů než autorství, byly udíleny na dobu od tří do dvaceti let, a to bez ohledu na svolení autora s plánovaným uveřejněním díla. Postupem času se však v podobných privilegiích začala objevovat doložka či výhrada týkající se autorova případného svolení s realizací tisku. Tyto instituty ochrany autorství byly často znevažovány hospodářsky silnějším postavením vydavatelů, kteří si vesměs sami diktovali podmínky vydání a zcela svévolně do děl různými způsoby zasahovali. Za porušení těchto výsad bývaly ukládány rozdílné tresty (konfiskace exemplářů patisku - polovinu královské komoře, polovinu majiteli výsady a někdy i pokuta).

Za skutečný průlom do pojetí samotné ochrany autorství lze v přirozenoprávní teorii považovat zásadu, která interpretovala souhrn autorských práv pomocí vlastnické teorie, vycházející z autorova vlastnictví vlastní osoby. Privilegia vydavatelských skupin ustupovala stále více do pozadí ve prospěch principu legální úpravy autorského práva. Podstatné při tom je i to, že tato koncepce

uznala práva autorů jako základní a práva nakladatelů pak pouze jako odvozená.

Pro zajímavost krátce k právu na autorskou odměnu. Autoři v těch dobách nepobírali odměnu v penězích, nýbrž v podobě čestných darů – honorářů, jejichž obsah byl zpravidla tvořen autorskými výtisky jejich děl.

Potřeba pozitivní právní úpravy rostla postupem času tou měrou, jak civilizace znásobovala možnosti šíření autorských děl. K vývoji autorského práva v pravém smyslu slova došlo teprve ve společenském zřízení kapitalistickém. Technický pokrok a vývoj ekonomických podmínek vedl ke vzniku kapitálu a ten dále umožnil další a nyní již skutečně masové šíření děl. Do té doby nevídaná mnohotvárnost a četnost vzájemných vztahů, které se tak ve společnosti vytvořily (zejména mezi podnikateli, autory a jinými uživateli děl), vyvolaly nutnost úpravy těchto vztahů zvláštním zákonem. Podnikatelská činnost vztahující se k dílům autorů je osou a určujícím faktorem práva autorského v moderní kapitalistické společnosti. Vznikly autorskoprávní teorie snažící se o vyjasnění právní povahy práva autorského a o jeho zařazení do právního systému. Tyto teorie, jejichž závěry však zůstávají neúplné, neboť neanalyzují autorské právo jako celek, můžeme rozdělit do následujících skupin:

Teorie vycházející z výsledku tvůrčí činnosti, která náleží k prvním teoriím v oblasti autorského práva. Snaží se vymanit autorské právo ze systému privilegií, dochází zde, ale k zásadnímu omylu, a to že v díle – výsledku tvůrčí činnosti autora, byla spatřována věc a povaha autorského práva byla vyvozována z pojmu práva věcného, zejména z vlastnictví.

Teorie duševního vlastnictví, jejíž filosofický základ vycházel z doktríny vypracované G. W. F. Hegelem a J. G. Fichtem. Tato teorie měla vliv zejména na autorskoprávní kodifikace z konce 18. a z počátku 19. století. Z této koncepce vychází také původní Bernská úmluva (viz níže). Vlastnická teorie vychází z představy, že dílo – výtvor duševní činnosti autora, je možno právně

klást na roveň věci a autor tak má právo s dílem nakládat, existuje tedy faktické právní panství autora nad dílem.

Teorie vycházející z osoby tvůrce je opakem teorie prvně zmiňované. Byla koncipována v průběhu 18. století významným německým filosofem Immanuelem Kantem. Tato teorie vychází z osobních vztahů autora k jím vytvořenému dílu. Pozitivním přínosem Kantovy teorie je specifikace základu práva autorského, negativně lze hodnotit vágní pojetí základu majetkových práv autorských. Jeho učení bylo branou k dalšímu chápání pojetí autorských práv. Žádalo striktní oddělování hmotného substrátu díla a díla samého. Názorným příkladem bylo prohlášení, že dílo není zbožím – nemůže tedy nikomu náležet vlastnické právo k němu.

Právě z Kanta vyšla pravděpodobně široce akceptovaná verze osobnostního pojetí autorských práv z pera Otto Gierkeho, jehož monismus se projevoval v nedílném spojení osobnostní a majetkové stránky díla. Jeho personální teorie nepřipouštěla převedení autorství k dílu, možné bylo pouze postoupení díla k dalšímu užití.

Dualistické teorie datujeme ke konci 19. století a právě ty dělily subjektivní autorská práva na osobní a majetková. Jejich typickým znakem bylo, že osobní práva pokládala za nezcizitelná a trvalá a majetková zas za převoditelná a dočasná. Konkrétně se jednalo o teorii smíšené povahy (K. Hermann-Otavský) a teorii nehmotného statku (J. Kohler).

(1) Srovnej Knap, K.: Autorské právo, Praha 1960, str. 1

3. VÝVOJ OCHRANY AUTORSKÝCH PRÁV NA NAŠEM ÚZEMÍ

Česká republika a její právní předchůdci patří mezi země s poměrně dlouholetou autorskoprávní tradicí, která počíná již v rakouském právu na sklonku první poloviny předminulého století.

Již občanský zákoník z roku 1811 č. 946 Sb. z. s., a to konkrétně § 1164 a další přiznával autorovi výlučné právo udělovat svolení k užití díla pro účely jeho rozšiřování. Tato ochrana se vztahovala na díla literární a hudební, na mapy a topografické výkresy.

Systematická autorskoprávní ochrana byla ovšem zavedena až císařským patentem z roku 1846 č. 992 Sb. z. s. Ve své době šlo jistě o významný a do budoucna rozhodující právní předpis, který u nás poprvé přelomově formuloval základní postuláty ochrany děl literárních, hudebních a výtvarných proti jejich neoprávněnému mechanickému rozmnožování, a u děl dramatických a hudebních též proti jejich nelegálnímu veřejnému provozování. V této normě se rovněž můžeme setkat s velmi širokou ochranou oprávněných zájmů autorů jednotlivých autorských děl.

Přijetí zákona č. 197 ř. z., o právu původském k dílům literárním, uměleckým a fotografickým, roku 1895, lze považovat za další důležitý zlom ve sledovaném „evolučním řetězci". V této souvislosti je nezbytné zdůraznit, že tento předpis byl samozřejmě platný pouze na území rakouských zemí, a že na území dnešní Slovenské republiky platilo právo uherské.

Po skončení první světové války, rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku samotného Československa v roce 1918 zůstal zákon z roku 1895 č. 197 ř. z. v platnosti. Na Slovensku byl ponechán v platnosti uherský zákon o právu autorském z 26.4 1884 čl. XVI, takže na území Čech a Slovenska platila po jistou dobu rozdílná právní úprava. Tato nesrovnalost vydržela až do roku 1926. Teprve zákonem č. 218 / 1926 Sb. došlo, po několikerých marných pokusech, k jednotné úpravě právních norem v oblasti autorského práva pro celé ČSR. Unifikace autorského práva bylo dosaženo dříve než unifikace

práva občanského v obecném pohledu civilního kodexu. Po deseti letech přistoupilo Národní shromáždění republiky Československé k novelizaci této právní normy zákonem č. 120 / 1936 Sb. K nejzávažnějším změnám a dodatkům, které tato novela přinesla, jistě patří především zakotvení nucené rozhlasové licence, malá práva, výhradní právo tuzemského odborného sdružení k vybírání provozovacích honorářů atd. Vztahy v oblasti autorského práva zůstaly takto uzákoněny až do roku 1953 zcela beze změny.

Zásadní kvalitativní změnou se pak stal nový zákon č. 115 / 1953 Sb., o právu autorském, z 22.2.1953, kde se již důsledně používá termín autorské právo s odůvodněním, že jde o výrazy všeobecně vžité a pojmově přesnější. Byla provedena nová úprava práva autorského, jejímž úkolem bylo nejen zahrnout určitý rozvoj techniky, ale především přizpůsobit úpravu tehdejšímu hospodářskému a společenskému zřízení. Zákon obsahoval celkem 113 paragrafů a byl rozdělen do osmi částí. Na základě tohoto zákona byla vydána celá řada sekundárních předpisů týkající se především ochranných organizací autorů atd.

V důsledku rozsáhlých a netradičních kodifikací soukromého práva, prováděných počátkem šedesátých let minulého století, došlo i k přijetí nového autorského zákona korespondujícím s rekodifikací občanského zákoníku č. 40 / 1964. Stalo se tak zákonem č. 35 / 1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon), jenž platil v naší zemi v téměř nezměněné podobě až do konce osmdesátých let 20. století. I přesto, že byl pojat svým způsobem progresivně (nicméně ustanovení i přes svou relativní obecnost neumožňovala jeho dlouhodobou aplikaci kopírující nezadržitelný a stále rychlejší technologický vývoj), nebylo možné potlačit autoritativní úlohu státu při nakládání s dílem, při jeho užití – stát vlastnil, a tedy i plně kontroloval, kupř. filmová studia, nakladatelství, vydavatelství, televizi či rozhlas. Počínaje rokem 1989 došlo během deseti let k dalším šesti novelizacím, které sice byly vedeny snahou jak o napravení výše uvedených nedostatků, tak i o kompatibilitu s komunitárním právem *(2)*. Dvě z těchto

práva občanského v obecném pohledu civilního kodexu. Po deseti letech přistoupilo Národní shromáždění republiky Československé k novelizaci této právní normy zákonem č. 120 / 1936 Sb. K nejzávažnějším změnám a dodatkům, které tato novela přinesla, jistě patří především zakotvení nucené rozhlasové licence, malá práva, výhradní právo tuzemského odborného sdružení k vybírání provozovacích honorářů atd. Vztahy v oblasti autorského práva zůstaly takto uzákoněny až do roku 1953 zcela beze změny.

Zásadní kvalitativní změnou se pak stal nový zákon č. 115 / 1953 Sb., o právu autorském, z 22.2.1953, kde se již důsledně používá termín autorské právo s odůvodněním, že jde o výrazy všeobecně vžité a pojmově přesnější. Byla provedena nová úprava práva autorského, jejímž úkolem bylo nejen zahrnout určitý rozvoj techniky, ale především přizpůsobit úpravu tehdejšímu hospodářskému a společenskému zřízení. Zákon obsahoval celkem 113 paragrafů a byl rozdělen do osmi částí. Na základě tohoto zákona byla vydána celá řada sekundárních předpisů týkající se především ochranných organizací autorů atd.

V důsledku rozsáhlých a netradičních kodifikací soukromého práva, prováděných počátkem šedesátých let minulého století, došlo i k přijetí nového autorského zákona korespondujícím s rekodifikací občanského zákoníku č. 40 / 1964. Stalo se tak zákonem č. 35 / 1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon), jenž platil v naší zemi v téměř nezměněné podobě až do konce osmdesátých let 20. století. I přesto, že byl pojat svým způsobem progresivně (nicméně ustanovení i přes svou relativní obecnost neumožňovala jeho dlouhodobou aplikaci kopírující nezadržitelný a stále rychlejší technologický vývoj), nebylo možné potlačit autoritativní úlohu státu při nakládání s dílem, při jeho užití – stát vlastnil, a tedy i plně kontroloval, kupř. filmová studia, nakladatelství, vydavatelství, televizi či rozhlas. Počínaje rokem 1989 došlo během deseti let k dalším šesti novelizacím, které sice byly vedeny snahou jak o napravení výše uvedených nedostatků, tak i o kompatibilitu s komunitárním právem *(2)*. Dvě z těchto

novel lze označit jako významné (zákon č. 89 / 1990 Sb. – zrušil mj. povinné zprostředkování děl do zahraničí, prodloužil dobu trvání autorských práv z 25 na 50 let a zákon č. 86 / 1996 Sb., který výslovně přiznal autorům a rovněž i ostatním nositelům práv právo na pronájem a půjčování originálu či rozmnoženiny díla atd.). Retrospektivně nelze však jejich výsledky považovat za uspokojivé.

Posledním novelizačním počinem před „evropskými rekodifikacemi", kterým se budu věnovat v příští kapitole, byl zákon č. 191 / 1999 Sb., jenž sledoval aspekty opatření týkající se dovozu, vývozu a zpětného vývozu zboží porušujícího některá práva duševního vlastnictví.

(2) Srovnej Kříž, J.: Ochrana autorských práv v informační společnosti, Linde 1999, str. 4 an.

4. SYSTEMATIKA A ZÁKLADNÍ OTÁZKY NOVÉHO AUTORSKÉHO ZÁKONA

Celé tři roky trvaly legislativní práce na přípravě pilíře nynějšího autorského zákona. Ten byl Poslaneckou sněmovnou přijat 7. dubna 2000. Tento zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), tj. zákon č. 121/2000 Sb., účinný od 1. prosince 2000 představuje komplexně-systematickou úpravu předmětné právní disciplíny a práv s ní souvisejících, akcentující vývoj v širším kontextu mezinárodních autorskoprávních smluv a úmluv posledních let. Je jednoznačně reakcí na momentální legislativní trendy Evropské unie a v neposlední řadě i na obrovský rozmach informačních technologií (základní stupeň tzv. komunikační společnosti), jejichž teritoriálně neregulovatelné funkční pole vyvolává značnou snahu o maximální harmonizaci práv intelektuálního vlastnictví na mezinárodní úrovni, a kdy se právě tato naznačená orientace národní suverenity jeví jako jedna z mála možností k obraně proti stále trvajícímu porušování autorských práv a práv souvisejících s právem autorským.

Platná právní úprava nezahrnuje pouze ochranu tradičních autorských práv, ale též práva k databázi svědčící pro jejího zřizovatele a dále ochranu práv a kolektivní správu práv autorských (s nezbytným státním dozorem nad touto činností zaručujícím požadované právní, odborné a materiální podmínky nutné pro efektivní kol. správu) a práv souvisejících s právem autorským – tedy práva, která byla doposud zakotvena v samostatném zákoně č. 237/1995 Sb., o hromadné správě autorských práv a práv autorskému právu příbuzných a o změně a doplnění některých zákonů. Také oficiální publikace právních definic vymezujících některé pro autorské právo základní pojmy (kupř. spoluautorství, autorské dílo či klasifikace vztahu práva autorského a práva vlastnického), která byla předtím paradoxně doménou vědecké interpretace, zařazuje tento nový autorský zákon mezi jednoznačně progresivní normy.

Kontinentální koncepce práv duševního vlastnictví, jenž připouští tvůrčí schopnosti (ve sledovaném smyslu) jako jedno ze základních lidských práv pouze osobám fyzickým bez ohledu na jejich způsobilost či nezpůsobilost k právním úkonům zůstává nosnou osou zákona, avšak došlo k překonání původního monistického (tady považuji za nutné zdůraznit, že zmiňovaný monismus nebyl přes všechny doktrinální výklady – viz níže, zcela ryzí, neboť v praxi prakticky fungovalo dělení odpovídající stávající formě) pojetí zákona, kdy osobnostní (práva k jejichž výkonu je oprávněn pouze autor) a majetková práva tvořila jednotný celek, díky čemuž se dílo mohlo za splnění jistých podmínek stát dílem volným ještě před vypršením zákonné lhůty trvání autorských práv. Při dnes uplatňovaném pojetí (tzv. koncepce dualismu, respektive quasidualismu) dochází k zániku osobnostních práv smrtí jejich autora a práva majetková automaticky přecházejí na dědice, respektive stát. Přijetí této dualistické doktríny ovšem vyžadovalo vytvoření tzv. katalogu majetkových práv – jejich taxativního výčtu zahrnujícího právo na rozmnožování díla, právo na rozšiřování originálu nebo rozmnoženiny díla, právo na pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla, právo na vystavování originálu nebo rozmnoženiny díla a právo na sdělování díla veřejnosti. Právě v souvislosti s právem na sdělování díla veřejnosti uvádí zákon demonstrativní výčet realizace předmětného práva (např. provozování díla živě nebo ze záznamu, právo na vysílání díla rozhlasem či televizí).

Právo na odměnu při opětném prodeji originálu uměleckého díla a právo na odměnu související s rozmnožováním díla pro vlastní potřebu je řazeno k tzv. jiným majetkovým právům. Toto tzv. droit de suite je oproti úpravě podle zákona č. 35/1965 Sb. užší, ale to ve prospěch jeho lepší prosaditelnosti. Výše takové odměny je exaktně stanovena v příloze zákona a smluvní úprava je tedy vyloučena

V souladu se svým postavením „lex specialis" k občanskému zákoníku respektuje tento autorský zákon zásadu smluvní volnosti. Nyní je zákonná úprava platná pouze za absence smluvní. Tento systém je pro ochranu a

posílení pozice oprávněného autora téměř ideální, neboť nedojde-li k dohodě mezi autorem a druhou smluvní (nabyvatelem), platí zásadně úprava vycházející přímo ze zákona, která je pro autora ve vztahu vůči nabyvateli výhodnější.

Pod vlivem obchodního zákoníku jsou sjednoceny dříve různorodé smluvní typy ve svým charakterem neformální licenční smlouvu (buď výhradní nebo nevýhradní) s historicky odůvodněnou výjimkou v podobě smlouvy nakladatelské, která ovšem vůči své historické podobě obsahuje nové instituty posilující ochranu zpravidla ekonomicky slabšího subjektu – autora. Součástí principu jednotné licence je výslovná zákonná dikce omezující autora v otázce poskytnutí oprávnění k výkonu práva užít dílo způsobem, který v době uzavření smlouvy není znám *(3)*.

Zásada smluvní volnosti samozřejmě nezahrnuje možnost libovolné úpravy práv jako jsou např. nemožnost vzdání se autorského práva, nemožnost jeho převodu a nově právo autora na odstoupení od smlouvy pro změnu jeho přesvědčení.

Dalším krokem k plnění závazků vzniklých z Evropské dohody, kterou je Česká republika vázána, bylo značné rozšíření hmotně právních prostředků ochrany práv autora, který je oprávněn k jejich aplikace nejen při přímém porušení, ale již za pouhého ohrožení neoprávněným zásahem do jeho práva, za který se považuje i takové jednání bezprostředně do autorova práva nezasahující, ale jehož cílem je oslabení deklarovaných práv. Jako žádoucí a prospěšný se jeví též možný nárok autora požadovat odstranění následku zásahu do jeho práva stažením, popř. zničením neoprávněně zhotovených rozmnoženin nebo nástrojů sloužících k odstranění technické obrany děl, možnost požadovat sdělení údajů o původu nelegálně zhotovené rozmnoženiny či napodobeniny díla, o způsobu a rozsahu jejího užití a o totožnosti osob, které se neoprávněného rozšiřování účastní. Právo na náhradu škody a na vydání bezdůvodného obohacení podle zvláštních předpisů zůstává nedotčeno a přímo tímto autorským zákonem je stanovena jeho výše

odpovídající právě dvojnásobku odměny, která by byla za získání takové licence obvyklá v době neoprávněného nakládání s dílem.

Zákon rozšiřuje výčet uměleckých výkonů, a to i o výkon artisty neprovádějícího žádné umělecké dílo.

Ve světle zákonodárství Evropské unie bylo toto znění autorského zákona obohaceno o právo výrobce zvukově-obrazového záznamu, které je převoditelné a zaručuje mu také právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním jeho záznamu pro osobní potřebu. Dále právo zveřejnitele k jím zveřejněnému volnému dílu, nebo právo nakladatele zajišťující, shodně jako ostatní práva související, zejména vložené investice vznikající s jejich šířením.

Klíčovou pro harmonizaci českého autorského zákona s autorskoprávní úpravou komunitární byla koordinace délky ochrany autorských děl po autorově smrti na standardních 70 let a díky tomuto opatřením se lze nyní účinně bránit proti možné nerovnosti či snad dokonce projevům diskriminace v nadnárodních souvislostech.

Tento autorský zákon byl doposud dvakrát novelizován. Poprvé se jednalo o z poslanecké iniciativy vzešlý návrh (zákon č. 81/2005) směřující k úpravě některých ustanovení z oblasti kolektivní správy atp. Považuji za nutné zdůraznit, že i když se tato novela snažila pozitivně reagovat na jisté aplikační potíže autorského zákona, její existence je postižena výraznou mírou kontroverze, neboť při její přípravě nebyly brány v zřetel jak připomínky z odborných kruhů, tak i hlubší harmonizace s vyvíjející se evropskou legislativou v oblasti duševního vlastnictví, což nepochybně vytvořilo v důsledku nedodržení mezinárodních závazků negativní obraz České republiky v zahraničí.

Druhá novela z letošního roku již vykazuje výrazné harmonizační tendence a šířeji reaguje na praktické nedostatky původního znění zákona z roku 2000. Tato novela realizovaná zákonem č. 216/2006 Sb. První expertní konzultace nad vládním návrhem novely autorského zákona připravovaným v gesci Ministerstva

Kultury započaly již téměř před dvěma lety. Hlavním důvodem pro vypracování novely byla nutnost *harmonizace* autorského zákona a dalších zákonů s předpisy práva komunitárního (a potažmo i mezinárodními smlouvami, které byly komunitárním právem provedeny), které nabyly platnosti po vstupu autorského zákona v účinnost. K návrhům těchto předpisů bylo při přípravách autorského zákona v roce 2000 sice přihlédnuto, nicméně vzhledem k jejich konečnému znění nebylo plného souladu s komunitárním právem dosaženo. Vedle toho bylo nutné odstranit některé „starší resty" ve vztahu k již dříve přijatým komunitárním směrnicím v oblasti autorského práva, na něž byla Česká republika ze strany orgánů Evropských společenství vesměs upozorněna. Vedle toho byla provedena řada legislativních *oprav či zpřesnění*, které si vyžádala dosavadní aplikace autorského zákona. Celkově vzato můžeme říci, že přes svůj rozsah se jedná především o *novelu technickou*, která nepřináší převratné změny do platného autorskoprávního legálního pojetí. Tomu odpovídá i nulová legisvakance, neboť účinnost novely nastala vyhlášením ve Sbírce zákonů, tj. dne 22. 5. 2006. Vládní novela autorského zákona odstranila především nedostatky, které vyplývají z nutnosti transpozice ustanovení komunitárního práva. Vzhledem k současné nekomplexní a nesystémové úpravě v oblasti autorského práva a práv souvisejících na komunitární úrovní se nejednalo o jednoduchý úkol. Vítané je rovněž napravení některých nesrovnalostí, které se projevily během dosavadní, téměř pětileté, aplikace autorského zákona. Přesto nelze říci, že by bylo stanovených cílů dosaženo beze zbytku. Zcela realisticky novela od počátku rezignovala na odstranění z hlediska komunitárního práva závadného omezení autorského práva ve prospěch provozovatelů ubytovacích služeb. Vedle toho však je možno v rámci znění autorského zákona nalézt další přetrvávající rozpory ve vztahu k závazkům vyplývajícím z komunitárního práva, které z různých důvodů nebyly zákonodárcem zohledněny. Kupříkladu nebylo právo na dodatkovou odměnu za rozmnožování pro osobní potřebu rozšířeno na rozhlasové a televizní vysílatele (§ 84 AutZ), přestože tak komunitární právo, byť nepřímo, vyžaduje (čl. 5 směrnice 2001/29/ES)19). Rovněž tak byla zachována ochrana zahraničních majitelů zvláštního práva pořizovatele databáze na základě vzájemnosti (§ 107 odst. 6), byť dle ustanovení komunitárního práva může být tato ochrana

poskytnuta pouze příslušníkům členských států ES a příslušníkům dalších států jedině, pokud tak stanoví dohoda sjednaná Komisí ES (čl. 11 směrnice 96/9/ES). Navíc časový rozsah ochrany zvláštního práva pořizovatele databáze se dle autorského zákona vztahuje pouze na databáze vytvořené po 1. 12. 1985 (§ 106 odst. 6 AutZ), přestože dle práva komunitárního by se měla vztahovat na databáze dokončené po 1. 1. 1984 (čl. 14 odst. 5 směrnice 96/9/ES). (4)

(3) Srovnej Telec, I.: Některé základní a obecné otázky nového českého autorského práva, Bulletin advokacie 2, 3 / 2001, str. 40 an.

(4) Srovnej Právní zpravodaj: Harmonizační novela si nechala prostor pro další novelu, 20. srpna 2006, C.H.BECK

5. NĚKOLIK SLOV O VLIVU MEZINÁRODNÍCH SMLUV A PRÁVNÍCH AKTŮ EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ NA NOVÝ AUTORSKÝ ZÁKON

V předcházející kapitole bylo několikráte poukazováno na zřetelné ovlivnění našeho autorského zákona závazky vyplývajících z textů mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána, popř. právními akty Společenství. Jistě nebude příliš od věci seznámit se alespoň s těmi nejdůležitějšími.

Systematicky začněme mezinárodními smlouvami. Jedná se zejména o:

1. Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 8. 9. 1886 (dále jen „Bernská úmluva"), ke které Československo přistoupilo ve znění berlínské revize (13. 11. 1908) s účinností od 22. 2. 1921 a jejím pařížským zněním (zatím poslední revize ze dne 24. 7. 1971 – její text je pro výklad určující) je vázána od 11. 4. 1980. Bernská úmluva byla vypracována na bázi vnitrostátních autorskoprávních úprav evropských států, které se v této oblasti dostaly nejdále (Francie, Itálie, Německo). Je tedy založena na kontinentálním pojetí autorského práva, pro nějž je charakteristická neformální ochrana, pokrývající nejen aspekt majetkový, ale i osobní. Představuje typickou autorskoprávní úmluvu zakotvující pro přistoupené státy povinnou minimální míru ochrany práva autorského. Její součástí jsou ovšem i výhrady ve prospěch národních úprav pro oblasti v úmluvě výslovně uvedené (např. výjimky z výlučného práva autora atd.). Dalšími podstatnými zásadami jsou teritorialita (autorskoprávní vztahy se řídí národním zákonodárstvím státu, kde je ochrana uplatňována) a asimilace (každý ze smluvních státu má povinnost při použití svého zákonodárství zacházet s příslušníky ostatních smluvních států jako se svými vlastními občany).

2. Všeobecná úmluva o autorském právu, uzavřená v Ženevě dne září 1952 a revidovaná v Paříži dne 24. července 1971, ke které Československo přistoupilo s účinností od 6. ledna 1960. Stejně jako Bernská úmluva je i tato

vybudována na zásadách teritoriality a asimilace. Rozsah ochrany úmluvou poskytované je odvislý od toho, zda jde o ochranu ve státě původu či ve státech ostatních. V zemi původu se uplatňuje pouze národní úprava a naopak ve všech ostatních státech vedle tamního národního zákonodárství také tzv. konvenční práva přiznaná touto úmluvou. Obecně podporuje snazší šíření duševních děl a přispívá k lepšímu mezinárodnímu porozumění.
S těmi státy, které se účastní úmluvy v původním ženevském znění, aplikuje Česká republika znění právě z roku 1952 s výjimkou, kdy druhý stát výslovně souhlasí s užitím revidovaného znění.

Důležité je vysvětlit vzájemný vztah Bernské a Ženevské úmluvy. Všeobecnou úmluvou o autorském právu se neřídí vztahy k jejím ostatním signatářům, kteří jsou současně účastni Bernské úmluvy, pokud jde o ochranu děl, pro která je zemí původu ve smyslu ustanovení Bernské úmluvy některá ze zemí jí vázaná. Na tyto vztahy nelze aplikovat Ženevskou úmluvu, ale výhradně Bernskou úmluvu.

3. Mezinárodní úmluva o ochranně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a televizních a rozhlasových organizací, uzavřená v Římě 26. 10. 1961 (dále jen „Římská úmluva"), které se Česká republika účastní (přistoupila s výhradou – výhrady různého rozsahu i obsahu uplatnilo 32 států z celkem 56 členských - pokud jde o odměnu za druhotné užití zvukového záznamu vydaného k obchodním účelům pro rozhlasové vysílání nebo pro veřejný přednes podle čl. 12; podle této výhrady neplatí čl. 12 v ČR vůbec pro zvukové záznamy vydané pro obchodní účely výrobcem, který není občanem (subjektem) jiného smluvního státu; pro zvukové záznamy jejichž výrobcem je občan jiného smluvního státu, platí tento článek jen v rozsahu a po dobu, jakou tento stát poskytuje ochranu zvukovým záznamům poprvé zaznamenaným subjektem České republiky) s účinností od 14.8.1964. Římská úmluva je dodnes platná ve svém původním znění, k její revizi zatím nedošlo. Stejně jako Bernská úmluva obsahuje i tato princip asimilace (formální reciprocity) a teritoriality. Dále upravuje na minimální úrovni majetková

práva výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových a televizních vysílatelů. Pro výklad Římské úmluvy jsou rozhodující autentické texty anglický, francouzský a španělský, které mají shodnou platnost.

4. Dohoda o obchodní aspektech práv k duševnímu vlastnictví (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights – dále jen „TRIPS") *(5)*. Cílem TRIPS, Česká republika TRIPS uplatňuje od 1. 1. 1996, je usnadnění mezinárodního obchodu omezením rušivých vlivů a překážek, podporou účinné a dostatečné ochrany práv z duševního vlastnictví a zajištěním, že opatření a procedury vedoucí k vynucení práv z duševního vlastnictví se nestanou překážkou obchodu (na mezinárodní úrovni upravuje závazky členských států, které mají přijmout v oblasti vynucování práva, a to jak ve správním, civilním či trestním řízení). Z hlediska obsahu lze dohodu TRIPS rozdělit na tři části. První z nich obsahuje hmotně právní úpravu jednotlivých prvků duševního vlastnictví, druhá právě národní prostředky pro vynucování práv z duševního vlastnictví a třetí se zabývá prevencí a řešením sporů mezi smluvními státy. Jistě není bez zajímavosti, že TRIPS je prvním mezinárodním dokumentem, který vyžaduje od smluvních států ochranu utajovaných informací, jako jsou know-how a obchodní tajemství.

Autorský zákon obsahuje všechny závazky, které Česká republika převzala přistoupením k právě vyčteným mezinárodním autorskoprávním smlouvám a úmluvám. Je taktéž plně slučitelný s dalšími smlouvami Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO – World Intellectual Property Organization) přijaté na diplomatické konferenci v roce 1996. Konkrétně se jedná o Smlouvu WIPO o právu autorském a Smlouvu WIPO o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech.

Markantní vliv na současnou podobu našeho autorského zákona mělo taktéž převzetí *acquis communautaire* duševního vlastnictví. Celý proces započal již přistoupením České republiky k Evropské dohodě zakládající její přidružení

ke Společenství (publikována jako zákon č. 7/1995 Sb.). V čl . 67 se ČR zavázala pokračovat ve zlepšování ochrany práv duševního, průmyslového a obchodního vlastnictví. V čl. 69 Evropské dohody Česká republika uznala harmonizaci s komunitárním právem jako stěžejní. Na úpravu v oblasti práv duševního vlastnictví se Společenství výrazně zaměřilo v posledních deseti letech a tyto aktivity souvisely se vznikem jednotného trhu a volného pohybu zboží a služeb s předměty chráněnými těmito právy.

Právní předpisy Společenství v předmětné oblasti jsou:

1. směrnice 91/250/EHS, o právní ochraně počítačových programů, která zavádí účinnou ochranu počítačových programů. Společenství se v ní zavazuje k plné podpoře mezinárodní normalizace, tj. komunitární právní rámec ochrany počítačových programů musí být vymezen především tak, že členské státy budou povinny přiznat ochranu počítačovým programům podle autorského zákona jako literárním dílům a dále tím, že určí nositele a předmět ochrany, výlučná práva k udílení svolení či zákazu určitých jednání, jichž se chráněné osoby mohou dovolat, jakož i dobu ochrany.

2. směrnice 92/100/EEC, o právu na pronájem a půjčování, jakož i o některých právech příbuzných právu autorskému v oblasti duševního vlastnictví, je spolu se směrnicí 93/83/EHS (viz níže) základním pilířem komunitární harmonizace v oblasti práva autorského a práv souvisejících s právem autorským. Cílem této směrnice je rovněž odstranění rozdílů v právní ochraně autorských práv k dílům, pokud jde o jejich pronájem a půjčování a tyto rozdíly jsou zdrojem překážek obchodu a narušování hospodářské soutěže.

3. směrnice 93/83/EHS, o koordinaci některých pravidel z oboru práva autorského a práv příbuzných právu autorskému vztahujících se na satelitní vysílání a kabelový přenos, stanoví právní režim, kterým se řídí satelitní vysílání a stanoví povinnou kolektivní správu práv v případě kabelového

přenosu. Jejím účelem je vytvoření společného trhu bez vnitřních hranic (řada rozdílů mezi vnitrostátními autorskoprávními zákony představuje vysoký stupeň právní nejistoty) a rovněž zavedení systému zajišťujícího ničím nerušenou hospodářskou soutěž.

4. směrnice 93/98/EHS, o harmonizaci ochranné doby práva autorského a některých práv příbuzných, vycházela ze změny situace, kdy minimální ochranná doba stanovená Bernskou úmluvou (tj. doba autorova života a 50 let po jeho smrti) není již v důsledku prodloužení průměrné délky života dostatečnou k poskytnutí ochrany dvěma generacím autorových potomků. Vychází z premisy, že dostatečně vysoký stupeň úrovně ochrany by naplnila sjednocená ochranná doba v délce 70 let po smrti autora.

5. směrnice 96/9/ES, o právní ochraně databází, reaguje na stále nedostatečnou míru jejich ochrany. Autorské právo však zůstává stále vhodnou formou. V případě zavedení jednotného a pevného právního režimu lze očekávat vysoké investice do této oblasti.

(5) Srovnej Týč, Vl.: Průmyslová a autorská práva v mezinárodním obchodě, Linde 1997, str. 56

6. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH AUTORSKOPRÁVNÍCH POJMŮ

Autorské dílo

Ve smyslu § 2 odst. 1 autorského zákona (dále také jen „AutZ"), tzv. generální klauzule, je předmětem práva autorského dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřené v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam (dále také jen „dílo"). Dílem je zejména dílo slovesné vyjádřené řečí nebo písmem, dílo hudební, dílo dramatické a dílo hudebně dramatické, dílo choreografické a dílo pantomimické, dílo fotografické a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii, dílo audiovizuální, jako je dílo kinematografické, dílo výtvarné, jako je dílo malířské, grafické a sochařské, dílo architektonické včetně díla urbanistického, dílo užitého umění a dílo kartografické. Musí tedy dojít ke kumulativnímu naplnění obecných pojmových znaků, tj. výsledek tvůrčí činnosti musí být dílem literárním, uměleckým či vědeckým, splňovat požadavek jedinečnosti společně s objektivní vnímatelností zahrnující i podobu elektronickou.

Předmětem ochrany autorského práva jsou pouze ta díla, která jsou způsobilá být objektivně vnímána jako vědecká, umělecká a literární.

Vznik autorského díla je bezprostředně podmíněn duševní tvůrčí činností autora, jejíž výsledek je nehmotné povahy. V této souvislosti je vždy třeba striktně rozlišovat mezi autorským dílem jako statkem nehmotným a tzv. hmotným substrátem díla, kterým je jeho vyjádření (např. rukopis, malířské plátno atd.). Výsledek tvůrčí činnosti - autorské dílo je svým charakterem (i statisticky) zcela individuální a neopakovatelný. Pojmový znak individuality nelze chybně zaměňovat s jinými kritérii (kupř. přínos pro společnost, životnost, ekonomická zužitkovatelnost atd.).

Dalším obecným pojmovým znakem je vyjádření díla v objektivně vnímatelné podobě. Teprve v okamžiku vnějšího vyjádření (a není důležité

jedná-li se o vyjádření trvalé či nikoliv), a to skutečně jakýmkoli vnímatelným způsobem, končí tvůrčí proces. Realizace této podmínky ovšem neznamená existenci, či snad dokonce trvalost hmotného substrátu díla *(6)*. Taktéž není právně významné je-li dílo „zpřístupněno" pouze omezené skupině osob (tato skupina může být různě veliká – od několika jedinců ovládajících určitý kód či šifru, až po skupinu hovořící některým hojně užívaným národním jazykem, např. anglicky). Z pohledu autorského práva není rovněž podstatné, bylo-li dílo skutečně některým z jeho potencionálních příjemců vnímáno, neboť plně postačuje sama schopnost být vnímáno.

Žádné další podmínky pro vznik autorského díla nejsou stanoveny. Vznik autorskoprávní ochrany je v našich podmínkách zejména pod vlivem výše zmiňované Bernské úmluvy neformální. Různé z praxe známé registrace ovšem mohou mít podpůrný důkazní význam (tento je ovšem z jistého úhlu pohledu diskutabilní, neboť je spíše než přímým důkazem autorství důkazem faktu, že dílo v době jeho registrace již existovalo – nelze nade vší pochybnost tvrdit, že registrátor je zároveň autorem a zavedení podobné fikce by podle mého odporovalo objektivně spravedlivému uspořádání věci), nebo mohou přispět k jistému posílení právní jistoty zúčastněných subjektů.

Určitou výjimku pro díla, která nesplňují podmínku jedinečnosti, připouští § 2 odst. 2 AutZ, kdy pro vznik ochrany podle autorského díla stačí jejich původnost ve smyslu autorova vlastního duševního výtvoru. Ostatní objektivní znaky nezbytné pro vznik autorského díla zůstávají nedotčeny. Pod ustanovení výše citovaného odst. 2 tak spadají počítačové programy (právo ES však stále více inklinuje k odklonu od ochrany programů tzv. rutinních), databáze, které jsou způsobem výběru nebo uspořádáním autorovým vlastním duševním výtvorem (databáze ovšem nemusí být vždy autorským dílem a právě na tuto eventualitu pamatuje autorský zákon ve svém ustanovení § 88 a násl., kdy sice obecně vymezuje pojem databáze a

považuje za ni soubor nezávislých děl, údajů nebo jiných prvků, systematicky nebo metodicky uspořádaných a individuálně přístupných elektronickými nebo jinými prostředky, bez ohledu na jejich vyjádření, ale tato základní definice obsahuje jak databáze požívající autorskoprávní ochranu, tak i databáze a jim svědčící právo jejich pořizovatele jako právo sui generis, které se týká obsahu databáze – to vše plně v souladu se Směrnicí Evropského parlamentu a rady EU 96/9/ES, o právní ochraně databází), a fotografie jako výsledek vlastní duševní činnosti autora.

Právo autorské se vztahuje na dílo dokončené, jeho jednotlivé vývojové fáze a části, včetně názvu a jmen postav, jsou pod ochranou autorského zákona pouze za splnění obecných pojmových znaků.

Jako zvláštní druhy děl jsou též chráněna díla, která jsou nezřídka označovaná jako tzv. závislá či odvozená. Přes poněkud znevažující pojmenování nelze zapomínat, že i zde se jedná o autorské dílo vznikající tvůrčím zpracováním či překladem děl existujících v těch případech, kdy vykazují tvůrčí znaky zpracovatele *(7)*. Pokud by tvůrčí prvek u díla odvozeného chyběl, jednalo by se jen o specifický druh užití. Vzniklé autorské právo je tak právem původním a trvá vedle práva k dílu zpracovanému. Svolení autora původní verze je sice nezbytné, avšak jeho absence nebrání vzniku nového autorského díla (občanskoprávní, popř. trestněprávní odpovědnost tímto zůstává nedotčena).

Za zpracování díla nelze považovat pouhé užití námětu, který sám o sobě není autorskoprávně chráněn stejně jako denní zpráva nebo jiný údaj sám o sobě, dále pak myšlenka, postup, princip, metoda, objev, vědecká teorie, matematický a obdobný vzorec, statistický graf a podobný předmět sám o sobě.

Veřejný zájem vyjímá z autorskoprávní ochrany určité výtvory jinak splňující pojmové znaky díla. Hlavním smyslem těchto uvedených výjimek je, že užití těchto výtvorů není odvislé od svolení jejich autora a také nepodléhá zaplacení odměny podle tohoto autorského zákona. Toto je

právě přímou reflexí na veřejný zájem na jejich volném šíření a volném přístupu veřejnosti k nim. Tradičně mezi takové výtvory řadíme úřední dílo, jímž je právní předpis, rozhodnutí, veřejná listina, veřejně přístupný rejstřík a sbírka jeho listin, jakož i úřední návrh úředního díla a jiná přípravná úřední dokumentace, včetně úředního překladu takového díla, sněmovní a senátní publikace, pamětní knihy obecní (rozuměj kupř. obecní kroniky), státní symbol a symbol jednotky územní samosprávy a jiná taková díla, u nichž je veřejný zájem na vyloučení z ochrany (na tomto místě je narušena „taxativnost" celého ustanovení § 3 AutZ; v konkrétních případech je vždy nutné předmětné vyloučení z ochrany podle práva autorského zdůvodnit). U výtvorů tradiční lidové kultury se předpokládá, že jejich autor je neznámý a jejich užití je volné, jestliže se užívají v autentické podobě a navíc způsobem nesnižujícím jejich hodnotu. To neplatí v případě jejich chráněného zpracování; provedení výkonnými umělci je samozřejmě chráněno v rámci práv souvisejících. Dále do této kategorie patří i politický projev a řeč pronesená při úředním jednání. Jejich právně čisté zařazení do sborníku je možné pouze se svolením jejich autora.

Stěžejním okamžikem pro obsah a rozsah ochrany autorského díla je jeho první prezentace na veřejnosti – zveřejnění díla (§ 4 odst. 1 AutZ). Autorský zákon Zveřejnění je jednoznačně osobnostním právem autora a je významné také pro vymezení ochrany v mezinárodních vztazích.

Subjekt autorského práva

Původním subjektem autorského práva může být výlučně osoba fyzická, protože pouze ta je nadaná vlastní tvůrčí způsobilostí. Z toho tedy vyplývá, že v našich podmínkách za autora nelze považovat osobu právnickou, která vlastní tvůrčí způsobilost nemá. Zde je zřetelný rozdíl vůči angloamerické koncepci, podle které je možné autorství připsat na vrub i osobě právnické (typicky filmová produkční společnost). V našich podmínkách osoba

právnická postrádá vlastní tvůrčí schopnosti a může být tedy pouze odvozeným subjektem autorského práva.

Jedině autor je subjektem původního práva autorského a toto právo je zcela nezcizitelné (někdy se tento autorský princip nazývá principem pravdivosti. Subjektům odlišným od osoby autora lze pouze svěřit výkon určitých autorských práv. Znovu bych rád připomněl, že způsobilost autora k právním úkonům není vůbec rozhodující pro samotný vznik autorského díla, ale pro další nakládání s dílem (výkon práva autorského), kde již dochází k určitým právním úkonům (na rozdíl od tvorby, která činností faktickou).

V zájmu zachování právní jistoty se upravuje autorství k dílu na podkladě vyvratitelné právní domněnky, kdy autorem je fyzická osoba, jejíž pravé jméno je obvyklým způsobem uvedeno na díle nebo je u díla uvedeno v rejstříku předmětů ochrany vedeném příslušným kolektivním správcem, není-li prokázán opak; to neplatí v případech, kdy je údaj v rozporu s jiným údajem takto uvedeným. Toto ustanovení se použije i tehdy, je-li toto jméno pseudonymem, pokud autorem přijatý pseudonym nevzbuzuje pochybnosti o autorově totožnosti (§ 7 AutZ). Tato domněnka, která je v kontextu evropských úprav zcela standardní, se samozřejmě vztahuje bezvýjimečně na všechna díla, tedy nejen na ta , která jsou vyjádřena hmotným substrátem.

V praxi se lze také setkat s výtvarnými díly, která jsou uveřejněna anonymně (bez uvedení jména autora) či pod krycím jménem nebo uměleckou značkou (dílo pseudonymní). Toto právo na autorské označení je jedním z autorových osobnostních práv a je třeba ho tedy respektovat až do jeho odvolání. Zákon přímo zakazuje prozrazení autorovi pravé totožnosti bez jeho souhlasu. Logicky tento zákaz trvá pouze do doby, kdy je autorovo jméno obecně známo. K tomu může dojít např. jeho veřejným prohlášením. Pro výkon práv a ochranu díla anonymního nebo díla pseudonymního je ve smyslu vyvratitelné právní domněnky oprávněna

osoba, která dílo poprvé oprávněně zpřístupnila veřejnosti. Tento zástupce jedná vlastním jménem na účet autora. Toto zákonné zmocnění zaniká ex nunc jakmile se autor veřejně prohlásí, nebo stane-li se jeho pravá totožnost jinak známá.

Autorská tvorba nemusí být tvůrčí činností pouze individuální, ale též stále častěji činností kolektivní, což je podmíněno zejména rozvojem techniky a s ním spojeným rozvojem uměleckých forem. Samozřejmě, že se tento trend dotýká v různé míře různých odvětví. Jisté oblasti zůstávají v zásadě doménou individuálních autorů. Kolektivní autorská tvorba umožňuje další rozlišení autorských děl ve vztahu k jejich autorským subjektům.

V případech, kdy se na vzniku jednotného a nedílného díla společnou tvůrčí činností podílejí dva nebo více autorů, jde o tzv. spoluautorství. Ke společné tvůrčí činnosti zúčastněných subjektů, ke které může dojít i postupně (nemusí být tedy současná), musí zásadně dojít v době před dokončením díla *(8)*. Tvůrčí činnost projevená až po dokončení předmětného díla by zřejmě naplnila znaky zpracování díla, popř. vytvoření dodatku, jenž má pochopitelně také charakter samostatného díla.

Právo autorské přísluší všem spoluautorům společně a nerozdílně. Jsou-li příspěvky jednotlivých spoluautorů identifikovatelné, neznamená to ještě, že se nejedná o jednotné dílo. Rozlišujícím faktorem je zde způsobilost jednotlivých příspěvků k samostatnému užití či zda tuto způsobilost má pouze dílo jako celek. Jedině v druhém případě lze hovořit o vzniku spoluautorství. Z toho lze logicky vyvodit podmínku, že tvůrčí spolupráce v námi sledovaném smyslu musí probíhat v tomtéž vědeckém nebo uměleckém oboru.

Kdo přispěje ke vzniku díla pouze poskytnutím faktického materiálu, znalecké či odborné pomoci, anebo osoba, která dala k vytvoření díla pouhý podnět (typicky objednatel díla) apod., není spoluautorem.

Z povahy díla spoluautorů vyplývá, že o nakládání s ním rozhodují spoluautoři jednomyslně. Nastane-li situace, kdy byť i jediný ze

spoluautorů odmítne dohodu s ostatními o výkonu autorského práva, může jeho chybějící projev vůle nahradit na základě určovací žaloby soud. Předmětem jeho rozhodování bude posuzování závažnosti těch důvodů, kvůli kterým byla původně dohoda zmařena.

Z právních úkonů týkajících se díla spoluautorů jsou oprávněni a povinni všichni spoluautoři společně a nerozdílně. Princip solidarity se uplatňuje ve vztahu ke všem třetím osobám také při zásahu do jejich osobnostních práv.

Je nutné zdůraznit, že zatímco autorská práva jsou v institutu spoluautorství společná a nedílná, majetkové nároky z těchto práv, není-li dohodnuto jinak, odpovídají velikosti příspěvků jednotlivých spoluautorů společnému dílu a nelze-li tyto příspěvky rozeznat, jsou podíly na společných výnosech stejné.

Obsah práva autorského

Autorské právo jako takové je tvořeno dvěma skupinami práv a zahrnuje výlučná práva osobnostní a výlučná práva majetková. Je tedy postaveno na koncepci dualistické, která takovou dělbu umožňuje.

Zmiňuje-li zákon výlučná práva osobnostní, jsou míněna ta práva, která jsou nerozlučně spojena s osobou autora (nemůže se jich vzdát), jsou nepřevoditelná (důsledek jejich nehmotné povahy) a jeho smrtí zanikají (8).

V jejich rámci má autor právo rozhodnout o zveřejnění svého díla, tj. jeho první uveřejnění. Právo osobovat si autorství je dalším z těchto práv uvedených v autorském zákoně, včetně práva rozhodnout, zda a jakým způsobem má být jeho autorství uvedeno při zveřejnění díla. Tím, že se autor rozhodne své autorství neprojevit a dílo zveřejnit jako anonymní či pod pseudonymem, se ovšem nevzdává neplatně svého osobnostního práva, neboť tento postup je ve shodě s příslušnými ustanoveními autorského zákona. Způsob uvedení jeho autorství bude zřejmě odvislý od formy zveřejnění díla. Velmi podstatným osobnostním právem je právo na

nedotknutelnost díla, které obsahuje jednak právo autora udílet svolení ke změnám, popř. jiným zásahům do díla (faktický výkon tohoto práva) a právo bránit takovému užití díla, kterým by byla snížena jeho hodnota. Autorský dohled, který je zákonem autorovi v těchto souvislostech přiznán, slouží ke kontrole takového užívání. Uživatel je povinen takovou kontrolu strpět. Je-li dílo nebo jeho užití zvláštní povahy, nelze tuto povinnost po uživateli spravedlivě požadovat. Osobnostní práva jsou tedy spojena pouze s osobou autora, jeho smrtí zanikají a po ní si nikdo nesmí přivlastňovat autorství, které není předmětem dědictví. Dílo smí být dále (a to po neomezeně dlouhou dobu) užíváno způsobem nesnižujícím jeho hodnotu a nejde-li o dílo anonymní, pak i s uvedením autorství. Ochrany těchto práv se může domáhat (opět po neomezeně dlouhou dobu) okruh osob, které zákon vymezil následujícím způsobem. Toto právo tedy přísluší přímo ze zákona osobám autorovi blízkým a k jejich uplatňování jsou aktivně legitimováni i příslušné právnické osoby sdružující autory nebo příslušný kolektivní správce.

Kromě výlučných práv osobnostních tvoří (práv na ochranu autorství) další skupinu autorského práva výlučná práva majetková, ze kterých vyplývá, že jedině autor může své dílo užít, eventuelně jiné osobě na základě smlouvy oprávnění takového výkonu udělit. Poskytnutím takového oprávnění autorovi jeho právo nezaniká, ale je povinen strpět zásah do práva jinou osobou v rozsahu vymezeném smlouvou. Majetkových práv se autor nemůže vzdát, nelze je postihnout výkonem rozhodnutí a ani se neoceňují. Tímto způsobem lze postihnout pouze takové pohledávky z takových práv vzniklých.

Majetková práva jsou předmětem dědictví. Pro tento přechod platí obecná ustanovení ObčZ o dědění. Mezi dědická práva ovšem nepatří ta, jenž jsou skutečně velmi úzce spjatá s osobou autora. Konkrétně se jedná o právo na odstoupení od smlouvy pro změnu pro přesvědčení a právo na autorskou korekturu. To, že jsou majetková práva neocenitelná je důsledkem jejich

nezcizitelnosti. Dědické dani se podrobují výnosy z relativizovaných práv a po ukončení dědického řízení podléhají odměny vyplývající ze smluv uzavřených po smrti autora dani z příjmu. V důsledku zákonné úpravy se nemůže stát dílo volným (viz dále) před uplynutím doby ochrany, v tom případě, kdy dědictví nenabyl žádný dědic. Majetková práva totiž připadnou státu a příjmy z nich získané připadnou příslušným státním fondům (Státní fond kultury České republiky, Státní fond České republiky pro podporu a rozvoj kinematografie). Příjmy z výkonu majetkových práv státu vykonávaných těmito státními fondy jsou příjmy těchto státních fondů. V tomto bodě došlo k výrazné změně oproti původnímu autorskému zákonu, který stanovil, že v takovýchto případech se předmětné dílo stává ze zákona dílem volným. V těch případech, kdy zanikne právnická osoba, která zdědila majetková práva k dílu, bez právního nástupce, připadají tato majetková práva státu (viz výše).

Majetková práva autorů trvají v souladu s příslušnou směrnicí EHS po dobu autorova života a 70 let po jeho smrti. Sedmdesátiletá ochranná lhůta pro díla spoluautorská se uplatňuje tak, že se počítá od smrti spoluautora, který ostatní přežil.

Majetková práva k dílu anonymnímu a pseudonymnímu trvají 70 let od oprávněného zveřejnění díla. Je-li pravé jméno autora díla anonymního nebo pseudonymního obecně známo nebo se autor takového díla veřejně prohlásí v průběhu právě těch sedmdesáti let, řídí setrvání majetkových práv podle obecných pravidel.

Autor je oprávněn požadovat po vlastníku věci, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno, aby mu byla přiměřeným způsobem zpřístupněna v případech, jestliže je to třeba k výkonu jeho autorského práva a není to v rozporu se zájmem vlastníka. V případě takovéto kolize je však vlastník povinen na žádost a náklady autora zhotovit fotografii nebo jinou rozmnoženinu a odevzdat ji autorovi.

Mezi výlučnými právy autora již nenajdeme právo na autorskou odměnu, která je nyní právem relativním a zcela odvislým od smluvního vztahu.

Zákon uvádí celou řadu možných způsobů užití originálu a rozmnoženiny díla v hmotné podobě. Zatímco tyto možnosti jsou taxativním výčtem, sdělování díla veřejnosti, kterým se rozumí zpřístupňování díla v nehmotné, je pak vymezeno demonstrativně. Příkladmý výčet má předejít stavu, kdy by se předmětné ustanovení stalo vlivem nových, zatím neznámých technologií, předčasně zastaralým.

Pro téma této práce jsou relevantními následné způsoby užití originálu nebo rozmnoženiny díla:

Rozmnožováním neboli reprodukcí díla se rozumí zhotovování dočasných nebo trvalých, přímých nebo nepřímých (záleží na tom, jestli se rozmnožena pořizuje přímo z originálu či z již existující rozmnoženiny), a to jakýmikoli prostředky a v jakékoli formě, za účelem zpřístupňování díla prostřednictvím těchto rozmnoženin. Podle typu prostředků, kterými jsou tyto rozmnoženiny zhotovovány, rozlišujeme formy rozmnoženin kupř. na tiskové, fotografické, zvukové, obrazové nebo zvukově obrazové. Některá autorská díla nemají sama o sobě hmotný substrát, a tak třeba obrazový záznam je vždy rozmnoženinou.

Rozšiřováním originálu nebo rozmnoženiny díla se rozumí zpřístupňování díla v hmotné podobě prodejem nebo jiným převodem vlastnického práva k originálu nebo k rozmnožení díla, včetně jejich nabízení za tímto účelem. Tato definice rozšiřování vychází z přijetí smlouvy WIPO, která považuje rozšiřování za zcela samostatný způsob užití autorského díla. Kromě běžných modelů převodů vlastnického práva zahrnuje také propagační činnost směřující k jejich realizaci. Z evropského práva vychází v našem právu nový princip vyčerpání práva (v evropské legislativě je území Evropské unie považováno za území jednotného trhu pro volný pohyb zboží, kapitálu a služeb, ve kterém se uplatňuje institut regionálního vyčerpání práva), který je podmínkou vstupu České republiky

do EU, neboť cokoli jiného by bylo v přímém rozporu s komunitárním právem. Tento princip reálně vyjadřuje zásadu, podle níž prvním prodejem nebo jiným převodem vlastnického práva k originálu nebo k rozmnoženině díla, kterým je dílo oprávněně rozšířeno na území České republiky, je ve vztahu k takovému originálu nebo rozmnoženině autorovo právo rozšiřování pro území ČR vyčerpáno a autor již na další převody vlastnictví k dílu nemá vliv. Jeho práva na pronájem a na půjčování zůstávají nedotčena.

Vystavováním originálu nebo rozmnoženiny díla se rozumí zpřístupňování díla v hmotné podobě umožněním shlédnutí nebo jiného vnímání originálu nebo rozmnoženiny díla, zejména díla výtvarného, díla fotografického, díla architektonického včetně díla urbanistického, díla užitého umění nebo díla kartografického. Vystavováním není zpřístupnění pomocí telekomunikační či podobné sítě (typicky pomocí Internetu, placených telekomunikačních služeb atd.). Úplatnost není pojmovým znakem této definice.

Pod pojmem sdělování díla veřejnosti se rozumí zpřístupňování díla v nehmotné podobě, živě nebo ze záznamu, po drátě nebo bezdrátově, ale hlavně také zpřístupňování díla způsobem, že kdokoli může mít k němu přístup na místě a v čase podle své vlastní volby zejména počítačovou nebo obdobnou sítí (9). Takovým sdělováním je bezpochyby zpřístupnění díla pomocí Internetu, kdy právě technický postup (nahrání dat na server), jenž je funkčním principem fungování této po celém světě užívané počítačové sítě naplňuje zákonné znaky sdělování díla veřejnosti.

(5) Srovnej Chaloupková a kol.: Autorský zákon, C. H. Beck 2001

(6) Srovnej Kříž, J. a kol.: Autorský zákon a předpisy související, Linde 2001

(7) Srovnej Chaloupková a kol.: Autorský zákon, C. H. Beck 2001

(8) Srovnej Kříž, J. a kol.: Autorský zákon a předpisy související, Linde 2005

(9) Srovnej Kříž, J. a kol.: Autorský zákon a předpisy související, Linde 2005

7. VOLNÉ DÍLO, VOLNÁ UŽITÍ A BEZÚPLATNÉ ZÁKONNÉ LICENCE

V rámci této kapitoly věnující se případům tzv. omezení práva autorského se pokusím upozornit na specifické situace, kdy je možno zcela legálním způsobem užít dílo bez zvláštního smluvního vztahu mezi autorem a uživatelem. Tato v zásadě již tradiční oprávnění přísluší uživateli totiž přímo ex lege. Jejich využití je však podmíněno maximálně precizním dodržováním mantinelů stanovených autorským zákonem, které nesmějí být vykládána způsobem, který by narušoval běžný výkon práv autorských a který by byl neospravedlnitelně na újmu oprávněným zájmům autora (§ 29 AutZ). K ověření výše uvedeného se užíván tzv. „Bern three test step", což je klausule objevující se v řadě mezinárodních smluv z autorskoprávní oblasti (TRIPs, WIPO, Evropské Směrnice). Její obsah v naší národní úpravě koresponduje s již výše uvedeným § 29 AutZ.

Volným dílem se rozumí takové autorské dílo, u kterého již uplynula doba trvání majetkových práv. Tímto nepotřebuje potencionální uživatel k jeho užití svolení. Je ovšem nutné zdůraznit, že je nadále stíhán povinností uvést jméno autora a k samotnému užití přistoupit s plným respektem k jeho obsahu.

Zákon umožňuje v rámci určitých výkladových pravidel, která jsou obsažena jak v Bernské úmluvě, tak i v TRIPS, další modus užití díla i bez souhlasu autora, a to v případech volného užití a zákonné licence.

Zásadně není výkonem autorského práva k dílu užití pro vlastní potřebu; je ovšem nutno respektovat zákonnou výjimku, která z této zásady vylučuje zhotovení rozmnoženiny počítačového programu či elektronické databáze nebo rozmnoženiny či napodobeniny díla architektonického stavbou. Užitím díla pro vlastní potřebu se obecně rozumí užití vykonávané v soukromí uživatele, a to za jakýmkoliv účelem. Pro svou osobní potřebu lze legálně zhotovit záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu díla,

přičemž rozmnoženina nebo napodobenina výtvarného díla musí být odlišitelná od originálu. Není jednoznačné, jestli se rozmnoženinou (napodobeninou) pro vlastní potřebu myslí právě jeden kus, neboť osobní potřeba může být i širší. Nově pak do práva autorského nezasahuje ani právnická nebo podnikající fyzická osoba, která pro svou vlastní potřebu zhotoví takovou rozmnoženinu.

Dále pak i ten i ten, kdo na objednávku pro vlastní potřebu fyzické osoby, popř. i pro vnitřní potřebu právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby zhotoví předmětnou rozmnoženinu.

I v případě, kdy dochází k prodeji originálu nebo rozmnoženin děl, přístrojů pro jejich rozmnožování nebo pro jejich sdělování veřejnosti, rozhlasových a televizních přijímačů a počítačů, šíří nebo dočasně zhotoví rozmnoženinu díla v rozsahu nezbytném pro převedení zboží zákazníkovi, nedochází k porušování autorského práva. Tento druh volného užití je věcí zcela běžnou v celé řadě evropských států. Příkladem může být demonstrace funkcí videorekordéru, kopírovacího zařízení aj. *(10)*

Do práva autorského nezasahuje ani ten, kdo zhotoví na objednávku pro osobní potřebu objednatele tiskovou rozmnoženinu díla na papír nebo podobný podklad fotografickou technikou nebo jiným postupem s podobnými účinky za splnění podmínky zaplacení odměny zhotovitelem podle sazebníku, který je přílohou autorského zákona. To přímo ze zákona neplatí pro partituru díla hudebního.

Výjimečnost institutu volného užití byla v minulosti podtržena výslovným zákazem použití rozmnoženin zhotovených v jeho režimu k jiným účelům. V důsledku chyby v rámci procesu novelizace se nyní tento zákaz vztahuje pouze na dílo výtvarné. Lze však očekávat návrat k původnímu znění tohoto ustanovení zahrnující veškerá autorská díla.

Za tzv. bezúplatné zákonné licence se považují ta ustanovení autorského zákona, kdy rigidní aplikace jeho příslušných ustanovení nahrazuje svolení autora k užití jeho díla a současně stanoví výjimku z autorova práva na

autorskou odměnu. Typickými představiteli této skupiny jsou úřední a zpravodajské licence, citace či licence katalogová, pro zdravotně postižené; nově pak kupř. licence pro nepodstatné vedlejší užití díla a další. (11)

(10) Srovnej Kříž, J., Holcová, I., Nerudová, V.: Autorský zákon, IFEC 2000, str. 38

(11) Srovnej Kříž, J. a kol.: Autorský zákon a předpisy související, Linde 2005

8. OBECNÝ VÝKLAD OCHRANY AUTORSKÝCH PRÁV

Civilněprávní prostředky ochrany

Evropský parlament a Rada přijaly v dubnu roku 2004 Směrnici 2004/48/ES o dodržování (vymáhání) práv duševního vlastnictví, kterou se členské státy Evropské unie zavázaly začlenit do svého národního zákonodárství; v případě České republiky se jednalo spíše o upřesnění a doplnění některých již dříve účinných ustanovení, zejména pak ustanovení procesně právní povahy.

Za porušení nebo ohrožení autorského práva vzniká odpovědnost. Jedná se o odpovědnost objektivní a k jejímu vzniku tedy zákon nevyžaduje zavinění.

Autorský zákon obsahuje v § 40 odst. 1 příkladmý výčet nároků autorovi (popř. jeho dědici) příslušejících z neoprávněných zásahů (porušení i pouhého ohrožení) do jeho práva a dále, a to zejména v následujících ustanoveních, nově kvalifikuje určitá jednání jako neoprávněné zásahy do práva autorského, popř. přehodnocuje již dřívější úpravou založené vztahy. Tato ustanovení z části přebírají osvědčené prostředky ochrany z předchozí úpravy. Moderní prostředky šíření děl však umožňují další zásahy do chráněných práv a z tohoto důvodu došlo k rozšíření těchto soukromoprávních nároků v souladu s Dohodou TRIPS.

Možnost zjištění údajů o původu, způsobu a rozsahu užití díla a totožnosti osob, které se rozšiřování zúčastnily v případě, že se jedná o neoprávněné rozmnožení, či napodobení díla, jakož i uveřejnění vykonatelného předběžného opatření nebo pravomocného rozsudku, je velmi důležitá pro další kroky oprávněné osoby při uplatňování svých nároků. Úmyslné nesdělení těchto údajů by mohlo být považováno za trestný čin nadržování *(12)*.

Při posuzování vzniklé nemajetkové újmy a následné možné zadostiučinění v penězích bude soud vždy posuzovat konkrétní okolnosti a zákonný rámec

je pouze orientační. Soud musí dbát, aby se postiženému žalobci dostalo skutečně přiměřeného zadostiučinění. Žalovaný nesmí být zatěžován neúměrnými povinnostmi, které by směřovaly k šikaně odpovědné osoby. Poskytnutí zadostiučinění v peněžité částce nepřichází v úvahu při každém porušení autorského práva, ale jen za splnění podmínek, že újma nemajetkové povahy vznikla porušením, je závažná a že jiné prostředky autorskoprávní ochrany nejsou k jejímu odčinění postačující.

Náhrada škody je obecně upravena v občanském zákoníku. Za takovou škodu odpovídá v zásadě ten, kdo ji zavinil. Je zde tedy odklon od odpovědnosti objektivní k subjektivní.

Revolučním je zákonné stanovení výše bezdůvodného obohacení. Jeho výše odpovídá právě dvojnásobku odměny, která je obvyklá pro získání licence v době neoprávněného nakládání s dílem.

Jestliže autor udělil jiné osobě výhradní oprávnění nebo je takové osobě svěřen výkon práva ze zákona, má taková osoba aktivní legitimaci domáhat se předmětných nároků. V případech podle § 40 odst. 1, písm. b) až d) a odst. 2 a 3 se může těchto práv domáhat pouze držitel licence. Ochrany osobnostních práv se může zase domáhat pouze autor.

Autorský zákon obsahuje i ustanovení navazující na zákon č. 119/1999 Sb., o opatřeních týkajících se dovozu, vývozu a zpětného vývozu zboží porušujícího některá práva duševního vlastnictví a o změně některých dalších zákonů. Autor je tedy oprávněn požadovat od celních orgánů informace zejména o obsahu a rozsahu dovozu (platí obdobně i při vývozu) zboží, které je rozmnoženinou jeho díla, je přístrojem k zhotovení tiskové rozmnoženiny. Autorovo právo bylo výrazně posíleno možností nahlížet do celních dokumentů, aby zjistil zda dovoz či vývoz takového zboží na území České republiky je legální podle tohoto zákona (autorský zákon). Míra takové kontroly celních dokumentů je ovšem odvislá od ochrany autorských práv a tuto hranici nelze překračovat.

Pro úplnost je třeba dodat, že takových informací rozhodných pro uplatnění autorských práv se může domáhat také příslušný kolektivní správce, jakož i právnická osoba oprávněná hájit zájmy autorů.

Za neoprávněné zásahy do autorského práva se považuje i takové jednání, které sice bezprostředně do práva nezasahuje, ale jeho cílem je oslabení ochrany práva. V současné době, kdy přístup k autorským dílům a jiným nehmotným statkům je věcí velmi snadnou a pořizování rozmnoženin takových děl věcí ještě snadnější, je technická ochrana děl velmi významným prostředkem zajištění práv autorů a jiných nositelů autorských práv a práv autorskému právu příbuzných. V těchto souvislostech je samozřejmě nutné postarat se o to, aby se právě tato technická ochrana nestala sama předmětem útoků. Těmto požadavkům (zakotveným již ve smlouvě WIPO) vychází vstříc autorský zákon cíleně velmi obecnou formulací prostředků, které jsou schopny technickou ochranu autorských děl prolomit. Tyto prostředky jsou definovány jako pomůcky a ten, kdo takové pomůcky vyvíjí, vyrábí, nabízí k prodeji, pronájmu nebo půjčení, dováží, rozšiřuje nebo využívá pro dosažení majetkového prospěchu poskytováním služeb nebo jiným způsobem pomůcky zamýšlené k odstranění, vyřazení z provozu nebo omezení funkčnosti technických zařízení nebo jiných prostředků k ochraně práv neoprávněně do práva autorského zasahuje.

Za jiné prostředky k ochraně práv se považují jakýkoli postup, výrobek nebo součástka vložené do postupu, přístroje nebo výrobku, jež mají předcházet, omezit nebo zabránit neoprávněnému zásahu do práva autorského k dílu, které je zpřístupňováno jen s použitím kódu nebo jiným způsobem umožňujícím odkódování (v praxi půjde hlavně o některé počítačové programy a tzv. dekodéry, které mohou ovšem být také legálním prostředkem umožňujícím sledovat zakódované televizní vysílání).

Dalším neoprávněným zásahem do autorského práva k dílu je i vyvolání nebezpečí záměny, které je zvláštní skutkovou podstatou, která nevylučuje souběh s vyvoláním nebezpečí záměny podle obchodně-právních předpisů. Dopouští se ho ten, kdo pro své dílo používá názvu nebo vnější úpravy, která již byla použita po právu jiným autorem pro dílo téhož druhu, jestliže by to mohlo vyvolat nebezpečí záměny obou děl, pokud nevyplývá z povahy díle nebo jeho určení opak. Za vnější úpravu lze považovat grafickou úpravu autorského díla.

Ochrana veřejnoprávní

§ 152 zákona č. 140/1961 Sb. (trestní zákon ve znění pozdějších předpisů) stanoví úmyslné neoprávněné nakládání s dílem trestným činem, stíhaným (v případech získání značného prospěchu nebo spácháním tohoto činu ve značném rozsahu) trestem odnětí svobody až na 5 let nebo peněžitým trestem nebo propadnutím majetku.

Na základě novele provedené zákonem č. 216/2006 Sb. byla úprava přestupků a správní deliktů přesunuta ze zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, přímo do autorského zákona. V této souvislosti musím zmínit rovněž výrazné zvýšení finančního postihu za spáchání přestupku ve smyslu předmětných ustanovení, a to až na 150.000,- Kč.

(12) Srovnej Knap, K. a kol.: Autorký zákon, Linde 1998, str. 119

9. VÝZNAM A OCHRANNÁ FUNKCE SMLUV V PRÁVU AUTORSKÉM

Kromě osobnostního prvku nacházíme v autorském díle i prvek společenský. Tímto osobnostní rys nelze zužovat pouze na otázku samotného uplatnění díla ve společnosti, ale také jako určité východisko při tvorbě samé, neboť ta je s minimem výjimek vždy ovlivněna tvůrčími výplody předchozích generací. Fond stávajících vědomostí a zkušeností jako soubor kulturních prostředků výrazně sloužící rychlejšímu rozvoji celé společnosti, musí být za přesně stanovených pravidel k dispozici k dalšímu využití a současně jeho autoři musejí být dostatečně chráněni proti neoprávněným zásahům poškozujícím obě složky jim svědčících práv. To je v zásadě stěžejním předmětem autorskoprávní úpravy. Při společenském uplatnění díla však vzniká relativní právní vztah jako obsah závazkových vztahů z mj. autorskoprávních smluv. V současné době jsou tyto vztahy zjednodušeny v důsledku úpravy, která v zásadě posiluje postavení autora jako ekonomicky méně významného subjektu, ale ani to nevylučuje potencionální nedorozumění o povaze jednotlivých práv a povinností *(13)*. Dá se tedy říci, že význam autorskoprávních kontraktů rozhodně neklesl. Stále totiž dochází k logickým střetům mezi vlastními zájmy obou smluvních stran. Rozdílné zájmy (a troufnu si tvrdit, že v 99% se jedná o hledisko ekonomické, kdy se autor snaží o maximální finanční výnos z jím vytvořeného díla a naopak uživatel usiluje o snížení investovaných prostředků na minimum (tato konfliktní pozice je vlastně velice důležitá, neboť právě ona tvoří primární impuls ke zkoumání celé zákonné - smluvní problematiky)) je nutno vhodnými prostředky sladit k oboustranné spokojenosti. Otázky smluvního autorského práva proto bezesporu náležejí mezi nejzávažnější okruhy autorského práva. Teprve perfektní právní ošetření předmětných vztahů může být trvalou zárukou subjektivní realizace sledovaných práv. Právě zákonná úprava ve spolupráci s doktrinálními výklady a zaběhnutou smluvní praxí jsou příslušnými

instrumenty ke společensky přijatelnému řešení. Tímto společensky přijatelným řešením rozumím stav, kdy se smluvní klausule nebudou obracet pouze vůči jedné kontraktační straně a tím nepřiměřeně stěžovat její pozici. Předmětné smlouvy nemusí být vždy obsahově zcela shodné, neboť v prostředí tržního hospodářství nejsou všechna díla shodně ekonomicky zajímavá a to bez ohledu na jejich celospolečenský význam. I společnost stíhaná ekonomickou aktivitou však musí ctít jisté standardy (zde platí že právo je minimem morálky) vycházející z intelektuální a morální autonomie smluvních stran. Smluvní dispozice nesmí být samoúčelné a ve výsledném efektu společensky bezcenné. Dnešní zákonný rámec pro tvorbu individuálních smluvních vztahů je sice od dřívějšího odlišný, ale v jistých ohledech na něj může, a také tak činí, navázat a využít zrušených negativně kogentních zákonných omezení typických pro úpravu dřívější pro rozvoj vzájemných vztahů mezi autory a uživateli.

(13) Srovnej Banayaiová, A.: Smlouva – nástroj využití výsledků tvůrčí činnosti, Právník 1990, str. 357

10. KOLEKTIVNÍ SPRÁVA AUTORSKÝCH PRÁV

V této kapitole bych se rád zaměřil na problematiku smluvních vztahů mezi subjekty autorského práva (ve smyslu přímého výkonu majetkových autorských práv autorem, respektive jejich dědicem) a jejich kolektivním správcem – ochrannou organizací. Je pravidlem, že oprávnění dílo užít uděluje autor sám, avšak v oblastech, kde dochází k většímu počtu drobných produkcí (typicky u díla hudebního - zvukového záznamu), není v autorových silách monitorovat, kde všude došlo k realizaci jeho díla a na straně druhé by bylo pro uživatele díla neúnosné pro každé jednotlivé užití uzavírat zvláštní smlouvu *(14)*.

Nemám v úmyslu se příliš zaobírat historickým vývojem kolektivní správy, a tak jenom zdůrazním, že její existence velmi úzce souvisí s širším rozvojem techniky umožňující značnou exploataci autorských děl příslušného charakteru, a že první autorskou organizací v Československu bylo Ochranné sdružení československých skladatelů, spisovatelů a nakladatelů hudebních, které bylo zřízeno již v roce 1919 v podobě družstva a jehož název byl později změněn na Ochranný svaz autorských (OSA).

V současné koncepci úpravy autorských práv je jejich kolektivní správa, dříve upravena samostatným zákonem č. 237 / 1995 Sb., o hromadné správě autorských práv a práv autorskému právu příbuzných a o změně a doplnění některých zákonů, zařazena přímo do textu autorského zákona.

Zákon ve svém § 95 definuje účel kolektivní správy a stanoví, že jejím úkolem je kolektivní uplatňování a kolektivní ochrana majetkových práv autorských a majetkových práv souvisejících s právem autorským a umožnění zpřístupňování předmětů těchto práv veřejnosti. Tím je řečeno, že kolektivní správa plní i jistou funkci pro širokou veřejnost.

Pro co nejvyšší efektivitu kolektivní správy je nutné její výkon na konkrétním území ve vztahu k určitým dílům soustředit do rukou jedné organizace. To by kromě pozitiv (kupř. hospodářsky účinnější výkon práva) mohlo znamenat také nebezpečí stanovení nepřiměřené výše odměny, což se z dominantního, popř. monopolního postavení

kolektivního správce přímo nabízí. Zákon tomuto nežádoucímu stavu zamezuje státním dozorem nad výkonem kolektivní správy vykonávaným jak Ministerstvem kultury České republiky, tak i Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže.

Kolektivním správcem může být pouze právnická osoba se sídlem v České republice, licencována Ministerstvem kultury ČR, vykonávající svou činnost soustavně, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost. V současné době registrujeme na území České republiky spolky OSA, INTERGRAM, Dilia a OOA-S.

Kolektivní správa musí být hlavním předmětem činnosti takové osoby, avšak nikoliv podnikáním. Zásada osobního výkonu kolektivní správy je narušena výjimkou vyplývající ze zákona, kdy může zastupováním při výkonu jí kolektivně spravovaných práv pověřit jinou osobu a to v případech, jde-li o osobu zahraniční, která podle práva jiného státu oprávněně vykoná na území takového státu kolektivní správu pro táž práva, a pokud jde o dílo, i pro týž druh, jde-li o výkon kolektivní správy v takovém státě, nebo dále tuzemského kolektivního správce, který je také oprávněn k výkonu kolektivní správy, sleduje-li se tím účelným výkon kolektivní správy. Tato pověření musí být výlučně písemná.

Smlouva uzavřená mezi tzv. nositelem práva ve smyslu § 95 odst. 2 (nenaplňuje-li nabyvatel licence k užití díla tyto potřebné znaky nositele práva, nemůže jej kolektivní správce zastupovat v rámci zákonem vymezené kolektivní správy, neboť případné zastupování by bylo mimo mantinely úpravy) a kolektivním správcem je svou povahou smlouvou příkazní (popř. smlouvou o obstarání věci), jejíž náležitosti jsou závislé na druhu autorských děl a na způsobu jejich užití. Z výše uvedeného vyplývá, že se jedná o zastoupení nepřímé, tj. kolektivní správce nabývá sám práva a povinnosti. Podle uzavřené smlouvy je však povinen je na nositele majetkových autorských práv převést. Zahrnuje však kolektivní správa také zastupování před soudy? Vždyť občanský soudní řád přímo vylučuje (ovšem s výjimkou stanovenou § 26 občanského soudního řádu) zastoupení právnickou osobou. Taková procesní legitimace je dána pouze v těch případech, kdy se kolektivní správce hodlá domáhat pohledávky na smluvní odměnu, tedy nikoliv pro spory z neoprávněného užití. V posledně jmenovaném případě je legitimován k uplatnění nároků z porušení práva v první řadě autor.

Koncepce smluvního zastoupení je narušena právy povinně spravovanými, která lze vykonávat ze zákona výlučně v zastoupení kolektivním správcem (tj. jakýkoliv jiný způsob výkonu je pro rozpor se zákonem neplatný).

Ze zákona je kolektivní správce povinen s péčí řádného hospodáře, odborně a v rozsahu uděleného (popř. zákonného) oprávnění zastupovat každého nositele práv při výkonu jeho práva. Katalog povinností kolektivního správce je již z věcné podstaty kolektivní správy velmi široký a dále obsahuje např. zásadu nediskriminace, kontraktační povinnost s uživateli předmětů ochrany, povinnost domáhat se vlastním jménem na účet zastupovaných nositelů práv nároku na vydání bezdůvodného obohacení z neoprávněného výkonu práva, povinnost vybírat příslušné odměny a řadu dalších povinností. Povinnosti kolektivního správce byly stanoveny s ohledem na jeho dominantní, popř. monopolní pozici a dá se tedy předpokládat, že nositel majetkových autorských práv je již dostatečně chráněn před zneužitím takového výsadního postavení, avšak možnost dalšího konsensuálního rozšíření vzájemných práv a povinností smluvních stran je za respektu k pozitivnímu právu bezpochyby možná. Nositeli majetkových autorských práv na druhé straně vzniká ze smlouvy (popř. ze zákona) významné právo na výplatu odměn po srážce nákladů v souladu s tzv. rozúčtovacím řádem. (15)

(14) Srovnej Telec, I.: Autorský zákon, C. H. Beck 1997, str. 387

(15) Srovnej Kříž, J. a kol.: Autorský zákon a předpisy související, Linde 2005

11. MEZINÁRODNÍ AUTORSKOPRÁVNÍ SMLUVNÍ VZTAHY

V jedné z prvních kapitol této práce jsem ve stručnosti uvedl výčet těch nejdůležitějších mezinárodních autorskoprávních smluv včetně jejich základní charakteristiky. Jakým způsobem ale podobné smlouvy vznikají? Jakým způsobem jsou aplikovány? Na tyto otázky hledám odpovědi na následujících řádcích. Začnu typy a postupem uzavírání mezinárodních smluv obecně.

Mezinárodní smlouvy lze dělit z hlediska jejich formy (forma písemná či ústní (tzv. gentlemanská dohoda), veřejné či tajné atd.) do několika kategorií. Námi sledované smlouvy jsou vždy v písemné podobě. Nic sice nebrání dohodám ústním, ale ty jsou nevýhodné díky větší pravděpodobnosti budoucích sporů, neboť jejich obsah je zachován pouze v pamětech zúčastněných osob a případné dokazování obsahu by naráželo na značné rozpory v obsahu jednotlivých ustanovení. Pochopitelně, že mezinárodní autorskoprávní smlouvy (jako smlouvy ochranné) jsou určeny k publikaci. Neveřejná – tajná forma mezinárodních smluv je určena spíše resortům, které mají na utajení textu zájem z důvodů bezpečnostních, vojenských a v některých specifických případech i ekonomických *(16)*.

Podle počtu smluvních stran rozeznáváme smlouvy dvoustranné (bilaterální), vícestranné (plurilaterální) a mnohostranné (multilaterální). V oblasti autorského práva jsou právě ty posledně uvedené těmi nejčastějšími.

Podle toho, zda ke smlouvě mohou přistoupit další státy (myšleno již za účinnosti předmětné smlouvy) na otevřené, polootevřené (někdy se lze setkat i s označením polozavřené). Možná alternativa je obsahem smluvního ujednání. Autorskoprávní smlouvy si dovolím označit v zásadě za otevřené a podle obsahu za smlouvy rovné, neboť právům a povinnostem jedné smluvní strany odpovídají rovnocenná práva a povinnosti ostatních smluvních účastníků.

Podle doby trvání lze smlouvy rozdělit na uzavřené na dobu určitou (krátkodobé či dlouhodobé) a na uzavřené na dobu neurčitou, které jsou typické pro autorskoprávní úpravu.

Možnost státu uzavřít vyplývá z jeho státní suverenity. Tuto způsobilost lze označit za úplnou (tzn. určitý stát je způsobilý uzavírat veškeré smlouvy obecně mezinárodním právem připuštěné). Stát je při jednání o obsahu smlouvy zastoupen vyjednavači, kteří jsou zpravidla vybaveni plnou mocí. Plnou mocí se rozumí oficiální dokument, vydaný státním orgánem reprezentativní povahy. Předložení plné moci však není nezbytnou podmínkou platnosti jakéhokoli aktu, který směřuje k uzavření mezinárodní smlouvy. Státy uzavírající smlouvu mohou po vzájemném souhlasu požadavku plných mocí ustoupit.

Formulace textu smlouvy je jedním ze základních předpokladů úspěšného završení kontraktačního procesu. Samotný text je výsledkem (vlastně i předmětem) negociačního procesu, jehož složitost a délka zpravidla odpovídá počtu smluvních stran. Mnohostranné autorskoprávní mezinárodní smlouvy bývají sjednávány na mezinárodních konferencích, které jsou zpravidla svolány (po primárních diplomatických jednáních) z iniciativy jednoho nebo několika států.

Mnohostranné smlouvy se sepisují pravidelně zhruba ve dvou, třech světových jazycích. Podle textu smlouvy určíme text autentický. Ostatní překlady pokládáme za autentické.

Samotný text smlouvy můžeme vnitřně rozdělit na následující části:

- úvod (zpravidla obsahuje výčet smluvních stran, účel smlouvy),
- vlastní text smlouvy (tedy meritorní obsah smlouvy),
- závěrečná ustanovení (tedy ustanovení mající formálně právní povahu).

Konečná forma a obsah smlouvy jsou fixovány tzv. schválením. Taková adopce ovšem ještě neznamená nástup zamýšlených právních důsledků. Jednomyslnost schválení smluvního textu je nezbytná u dvoustranných smluv. Na mezinárodní konferenci je situace ale poněkud jiná. Proces obecného významu nemůže být zmařen bagatelní menšinou. pro ty státy, které se nemohou ztotožnit s kompletním autentickým textem, je v zásadě přípustná tzv. výhrada. Tou se rozumí jednostranné prohlášení jakkoli formulované

nebo označené, jež bylo učiněno státem při podpisu, ratifikaci, přijetí, schválení nebo při přistoupení k ní, jímž se zamýšlí vyloučit nebo pozměnit právní účinky určitých ustanovení smlouvy při jejich aplikaci vůči tomuto státu.

Pokud jednání mezi vyjednavači vedla ke shodě, podepíší návrh smlouvy. Materiálně je účinnost podpisu chápána tak, že podepsaný text je nejlepší možný. Schválení činnosti vyjednavačů, resp. souhlas s přístupem k multilaterální smlouvě, která byla uzavřena bez součinnosti příslušného státu hlavou státu, která je Ústavou zmocněna k uzavření předmětné smlouvy se nazývá ratifikace a je tedy formálním aktem hlavy státu, která podpisem ratifikační listiny prohlašuje, že její stát chce dodržovat text smlouvy reprodukovaný v listině.

Počátek platnosti mezinárodní smlouvy je zcela na vůli smluvních stran a zpravidla bývá určen přímo ve smlouvě samotné.

Na jiném místě této diplomové práce již bylo řečeno, že autorskoprávní ochrana se v jednotlivých státech řídí zásadou tzv. teritoriality. To znamená, že za základ aplikace právních prostředků se považuje příslušný právní řád daného státu. Tento se ovšem zásadně neskládá pouze z výsledků národního zákonodárství, ale také z mezinárodních smluv, které tvoří jeho významnou součást. V této chvíli se celá problematika štěpí do dvou rovin. Pro občany České republiky je rozhodujícím kriteriem právě jejich státní občanství. Ustanovení českého autorského zákona se totiž vztahují na díla autorů a umělecké výkony výkonných umělců (za předpokladu že jsou českými občany) ať byly vytvořeny nebo zveřejněny kdekoliv. Naopak na díla a umělecké výkony cizích státních příslušníků se aplikují konvenční ustanovení mezinárodních autorskoprávních smluv. Ne vždy však musí být stát, jehož občan je subjektem autorskoprávního vztahu, smluvní stranou jedné z mezinárodních úmluv. V takovém případě lze poskytnout ochranu na základě tzv. formální vzájemnosti. Takovou vzájemností se rozumí situace, kdy se dílům cizích státních příslušníků na území České republiky poskytne

právní ochrana vycházející z naší úpravy, tedy shodně jako dílům občanů vlastních. To je ovšem podmíněno předpokladem shodného postupu cizího státu.

(16) Srovnej Balaš, V, Šturma, P.: Kurs mezinárodního ekonomického práva, C. H. Beck 1997, str. 28

12. JEDNOTLIVÉ SUBJEKTY AUTORSKOPRÁVNÍCH SMLUVNÍCH VZTAHŮ

Je pravidlem, že u autorskoprávních smluv se setkáváme se dvěma smluvními stranami. Poskytovatelem licence k užití díla bývá autor sám, popř. jeho dědic či jiný zástupce. Do kategorie nabyvatele předmětné licence můžeme zařadit velmi širokou škálu různých uživatelů autorského díla zahrnující jak fyzické, tak i právnické osoby. Obě smluvní strany musí býti způsobilé k právním úkonům.

Autorství jako takové je v našem právním pojetí přísluší pouze osobě fyzické a musím zopakovat, že autorská tvorba není právním úkonem, nýbrž činností faktickou. Autorem může tedy být i osoba, která nemá způsobilost k právním úkonům, popř. je tato její způsobilost omezená. Způsobilost fyzické (přirozené) osoby k právům a povinnostem, neboli způsobilost mít práva a povinnosti, vzniká narozením a je neomezená a neomezitelná. V materii smluvního práva je důležitější způsobilost k právním úkonům, která se v plném rozsahu nabývá zletilostí (dovršením 18 roku, popř. uzavřením manželství před dosažením tohoto věku). Nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Při posuzování situace, kdy nezletilý uzavře autorskou smlouvu, se tedy však neposuzuje ani tak jeho vyspělost, jako náročnost jím provedeného právního úkonu – tedy podle mého rozsah uděleného licenčního oprávnění. Domnívám se, že většina licenčních smluv svým obsahem přesahuje možnosti jejich uzavřením někým plně nezpůsobilým k právním úkonům. Za takové osoby pak jedná jejich zákonný zástupce. U nezletilých dětí jím budou patrně jeho rodiče, u osob zbavených rozhodnutím soudu způsobilosti k právním úkonům (typicky pro duševní poruchu, která je trvalejšího rázu), popř. u osob jejichž způsobilost byla taktéž soudním rozhodnutím omezena, soudem stanovený opatrovník, jehož dispozice s autorským právem bude pravděpodobně podléhat souhlasu soudu.

Způsobilost k určitému právnímu úkonu nemá občan,který v době, kdy právní úkon činí, jedná v duševní poruše, která jeje činí k tomuto úkonu neschopným.

Na straně nabyvatele licence k užití autorského díla – fyzické osoby je nutno hledat shodné znaky jako u autora *(17)*.

U právnických osob se dá říci, že se zřetelem k fikční teorii za ni jednají její vlastní lidé *(18)*. Konkrétně ti, kteří jsou k tomu oprávněni smlouvou o zřízení právnické osoby, zakládací osobou nebo zákonem (statutární orgány) a dále i její jiní pracovníci nebo členové, pokud je to stanoveno interním předpisem, popř. je-li to vzhledem k jejich pracovnímu zařazení obvyklé. Právnickým osobám se nepřičítají jen následky právních úkonů učiněných jejich jménem jejími reprezentanty nebo jinými zástupci (zmocněnci, zákonnými zástupci, opatrovníky (to skutečně velmi výjimečně)). Podle stejného klíče ji však zavazují i následky právních deliktů. V případě, kdy pracovník nebo člen organizace vybočí z mantinelů svého oprávnění a i předmětu činnosti organizace a navíc ten, s kým bylo jednáno, nemohl vědět, že při tomto právním úkonu činěném za tu právnickou osobu zástupce vybočuje ze svých oprávnění, mluvíme o tzv. excesu a tímto deliktním úkonem je zavázána pouze sama ta osoba, která ho učinila a nikoliv organizace.

Při právních úkonech je možné dát se zastoupit fyzickou nebo právnickou osobou. Zmocnitel (musí sám být způsobilý k právním úkonům) udělí za tímto účelem plnou moc zmocněnci, v níž musí být uveden rozsah zmocněncova oprávnění. Písemná forma takové plné moci je vyžadována v případě, že pro právní úkon, který má být na jejím základě vykonám, musí být proveden písemně. Podobné zmocnění je velmi praktické v užitných vztazích mezi spoluautory, dědici majetkových autorských práv atd.

(17) Srovnej Kříž, J.: Ochrana autorských práv v informační společnosti, Linde 1999, str. 54

(18) Srovnej Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M.: Občanský zákoník, C. H. Beck 1999, str. 114

13. PŘEDMĚT, OBSAH, FORMA A VZNIK AUTORSKOPRÁVNÍCH VZTAHŮ

Autorskoprávní vztahy jsou samozřejmě spjaty s existencí autorských děl. Tato díla jsou tedy předmětem autorskoprávních vztahů. Některé teorie je označují jako předmět nepřímý s tím, že za přímý je považováno samotné chování účastníků vztahu *(19)*.

Legislativním základem autorskoprávních vztahů je zákonná norma. Ta musí být obecné povahy a vytvářet prostor pro realizaci konkrétních smluvních vztahů vznikajících vytvořením autorského díla a jeho následného uplatnění v rámci společenských vztahů. Tato konkretizace spočívající v upřesnění vzájemných práv a povinností smluvních stran je právě předmětem autorskoprávních vztahů - smluv. Jak bude v jedné z následujících kapitol uvedeno, nemusí se vždy jednat pouze o vztahy vycházející čistě z autorského zákona. I přesto, že smlouvy licenční (dříve o šíření díla) budou vždy tvořit jakési gros celé problematiky, se máme v praxi šanci setkat s celou škálou smluv smíšených, které nacházejí svou oporu v lex generalis autorskoprávní normy, v občanském zákoníku.

Obsahem autorskoprávního vztahu budou vždy jednotlivá práva a povinnosti kontrahentů. Tento obsah je vždy do jisté míry závislý na textu autorského zákona, ale jelikož se pohybujeme v materii občanského práva, známého svým důrazem na smluvní volnost zúčastněných stran, a s ohledem na to, že žádný zákon nemůže nikdy dokonale předvídat různé požadavky různých osob, což by ve své podstatě a s přihlédnutím k teorii tvorby práva bylo i nepřípustné (přílišná kasuistika patří mezi zásadní vady civilněprávní normotvorby), dispozitivní ustanovení jsou však nahrazována kýženými a oběma stranám vyhovujícími klausulemi. Tyto ovšem nesmějí zákon obcházet a ani odporovat obsahu nebo účelu zákona (kupř. společenské uplatnění díla naplňující skutkovou podstatu trestného činu apod.). Rovněž kogentní ustanovení není možné pod sankcí neplatnosti smluvního vztahu nahradit či opomenout.

Budeme-li vycházet z předpokladu, že základ většiny autorskoprávních vztahů bude i přes jistou diversifikovanost velmi koherentní, můžeme se krátce zaměřit na tzv. vedlejší smluvní ujednání, která jsou odvislá od konkrétní situace a potřeb jednotlivých účastníků. Zákonné podmínky určuje přímo zákon, ale tyto jsou vyhrazeny svobodnému projevu vůle kontrahentů. Pro takové smluvní doložky jsou významná další zákonná ustanovení o právních úkonech obsažená v občanském zákoníku, tj. veškeré musí být učiněny svobodně, vážně, určitě, srozumitelně předmět plnění musí být možný. Podmínky je nutno zkoumat nejen z hlediska jejich přípustnosti, ale také co do účinků v budoucnu.

Rekodifikací autorského zákona dostál český autorský zákon občanskoprávní zásady neformálnosti smluv. Dříve obligatorní písemná forma je v současné době vyžadována pouze u licenčního oprávnění výhradní povahy.

Dovršením kontraktačního procesu je založen autorskoprávní smluvní vztah. Proces vzniku smlouvy je zakotven v § 43 a násl. občanského zákoníku (autorský zákon tedy zvláštní úpravu neobsahuje) a lze jej rozdělit do dvou základních částí: návrhu a přijetí. Jak oferta, tak i akceptace jsou jednostranné právní úkony adresované a jejich účinnost je od okamžiku vstupu do sféry protistrany, poté je takový právní pro toho kdo jej učinil závazný. Návrh, i když je neodvolatelný, může navrhovatel zrušit, dojde-li projev o zrušení osobě, které je určen, dříve nebo alespoň současně s návrhem. Návrh nemůže být odvolán během lhůty, která je v něm stanovena pro přijetí, ledaže z obsahu vyplývá právo jej odvolat i před uplynutím této lhůty nebo je-li v něm vyslovena neodvolatelnost. Vázanost navrhovatele nabídkou zanikne, byl-li odmítnut, nebyl-li přijat včas (v tzv. akceptační lhůtě – ta je stanovena zpravidla navrhovatelem, není-li v ofertě obsažena, pak platí, že návrh musí být přijat bez odkladu) podá-li adresát protinávrh. Ke vzniku smlouvy je třeba, aby se její účastníci dohodli alespoň o essentialia negotii.

(19) Srovnej Knap, K.: Smluvní vztahy v právu autorském, Praha 1967, str. 172

14. ÚPRAVA UŽITÍ DÍLA PODLE DNES JIŽ REKODIFIKOVANÉHO AUTORSKÉHO ZÁKONA č. 35 / 1965 Sb. S DŮRAZEM NA SMLOUVY FILMOVÉ, ROZHLASOVÉ A TELEVIZNÍ, O VYTVOŘENÍ DÍLA A ZEJMÉNA SMLOUVY NAKLADATELSKÉ

V pojetí zákona č. 35 / 1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon), bylo subjektivní autorské právo právem vnitřně jednotným. Kromě osobnostní složky se v něm ale v různé míře projevovala i složka majetkoprávní - významná při společenském uplatnění díla, neboť představovala pro autora právní základ přiměřené odměně za jeho tvůrčí činnost.

Užití díla, pokud to nebylo dovoleno přímo zákonem, bylo možné jen se souhlasem autora. Takový souhlas udělil autor smlouvou a právě smlouvy o šíření díla, s jednou výjimkou, kterou představuje zcela samostatný, ve své době významný a dnes a pro účely mé práce neopomenutelný smluvní typ a nelze ji řadit mezi ostatní smlouvy o šíření autorských děl – smlouva o vytvoření díla, budou předmětem výkladů této kapitoly.

Tyto smlouvy považuji za jeden ze základních institutů autorského práva a jejich prostřednictvím docházelo mimo jiné také k realizaci subjektivních autorských práv. Samotný pojem šíření díla zákon blíže nevymezil, bylo proto nutné tento dovodit z obsahu a pojetí zákona. Zavedeným pojetím se stal výklad definující šíření jako každé zpřístupnění díla okruhu osob přesahujícím rámec osobního soukromí fyzické osoby nebo rámec vnitřní potřeby určité právnické osoby *(20)*.

Zákon demonstrativním výčtem načrtl typy smlouvy nakladatelské, smlouvy o veřejném provozování díla, smlouvy o šíření díla půjčováním nebo pronájem rozmnoženin díla, smlouvy o vysílání díla rozhlasem nebo televizí. Kromě výše uvedených smluv náležely mezi smlouvy o šíření díla i některé další vyhovující pojmovým znakům v zákoně uvedeným, jako kupř. smlouva filmová (v autorském zákoně z roku 1953 výslovně uvedena), která však byla

v praxi zcela běžná a proto považuji za vhodné se jí věnovat. Závěrem této kapitoly zaměřím svou pozornost i na další, praxí využívané typy. V této souvislosti je důležité zmínit, že i v současné době se můžeme s těmito smlouvami (rozuměj smlouvami uzavřenými za účinnosti a podle zásad zákona č. 35 / 1965 Sb.) běžně setkat a lze předpokládat, že tento stav bude ještě zhruba 10 – 15 let trvat.

Smlouvy o šíření díla, jako autorské smlouvy, byly vymezeny včetně podstatných náležitostí zákonem č. 35 / 1965 Sb.. Pokud zákon neobsahoval zvláštní úpravu smluvních vztahů v této oblasti a nebylo ani možné použití zásad pro tuto oblast typických, popř. analogie, bylo třeba aplikovat ustanovení platného občanského zákoníku se zřetelem ke zvláštním zásadám vyplývajícím z autorského zákona a z povahy autorských děl.

Pro výklad smluv o šíření díla se dovozovala tři základní pravidla:

a) zákonná oprávnění autora nesměla být nijak vyloučena či krácena,

b) pravidlo funkčního výkladu rozsahu převáděného práva,

c) oprávnění k užití díla nebylo možno vykládat extensivním způsobem.

Pro celistvost výkladu znovu zopakuji to, co platilo i za předchozí úpravy, že ve smluvních autorskoprávních vztazích stojí na straně jedné subjekt poskytující určitá oprávnění, právem převoditelná, na druhé straně pak subjekt, jemuž jsou ona oprávnění poskytována. O jejich charakteru jsem již pojednal na jiném místě této práce, a tak přejdu plynule k formě smluv o šíření díla.

Pokud jde o náležitosti formy, musela být (s určitými výjimkami stanovenými Ministerstvem kultury či školství) smlouva o šíření díla sjednána písemně. Pro její perfekci postačilo, došlo-li k písemnému návrhu a jeho písemné akceptaci na zvláštní listině (kupř. korespondence). *(21)* Nesplnění předepsané smlouvy mělo za následek neplatnost smlouvy. Je třeba si uvědomit, že požadavek písemné formy platil pro celý obsah smlouvy, i pro jakékoliv dodatky nebo případné změny. Požadavek písemné formy měl za následek, že i plná moc,

zmocňující k zastoupení při uzavírání smluv o šíření díla, musela mít písemnou formu.

Obsahové náležitosti smlouvy o šíření díla byly stanovením způsobu a rozsahu šíření díla, času, kdy se tak stane, autorské odměny, součinnosti autora, doby platnosti smlouvy a závazkem uživatele, že šíření díla provede na svůj účet.

Způsob šíření díla byl základním určením, jak bude s dílem naloženo (výkladové pravidlo viz výše). Jeho sjednáním se určilo, jakým způsobem bude dílo veřejně šířeno.

Čas, kdy k šíření dojde, musel být ve smlouvě stanoven alespoň určením nejzazší doby, do kdy musí být šíření uskutečněno.

Stanovení autorské odměny bylo nepochybně zásadně obligatorní náležitostí smlouvy o šíření díla. Jednalo se o obecné právo na odměnu příslušející za každé užití díla, bez rozdílu právního důvodu, na základě kterého k užití díla došlo. Autor měl tedy nárok na autorskou odměnu zásadně za každé užití svého díla. Odměna se stanovila volnou dohodou. Nemusela být vyslovena konkrétní částka, ale tato musela být exaktně zjistitelná.

Svou součinnost autor projevoval včasným odevzdáním díla včas a v takové úpravě, aby mohlo být bez obtíží šířeno dohodnutým způsobem. Za řádné odevzdání se považovalo vyhovění jak podmínkám formy hmotného substrátu díla, tak i podmínkám jeho rozsahu a obsahu.

Velmi významné bylo určení doby, na kterou se smlouva sjednávala. V této souvislosti bylo praxí doporučováno uzavření smlouvy o šíření díla na dobu určitou, neboť to i odpovídalo zvláštním zásadám ovládajícím celou oblast autorského práva.

Závazek uživatele, že dílo provede na svůj účet, bylo pojmovou náležitostí každé smlouvy o šíření díla a vyplývalo přímo ze zákona *(22)*. Jeho absence tedy nevyvolávala neplatnost smlouvy. Neplatnost ovšem mělo za následek ustanovení o šíření díla, podle něhož mělo dojít k šíření díla provedené výhradně na účet autora. Častější však byl případ, kdy se autor v textu nakladatelské smlouvy zavázal k úhradě části nákladů spojených s šířením. I

tak nebyla splněna zákonná podmínkách a v úvahu přicházela konverze takového právního úkonu stavící autora do role spoluvydavatele.

Jak bylo výše uvedeno, byl autor povinen odevzdat dokončené dílo přesně podle smluvního ujednání. Jestliže tak neučinil bez závažných důvodů (ať již subjektivních či objektivních) ani v dodatečné lhůtě stanovené uživatelem, mohl tento od smlouvy (pouze však do doby přijetí díla) písemně odstoupit. V případě tzv. fixní smlouvy nebylo podobné prodlužování termínu k odevzdání možné, neboť již z její povahy vyplývalo, že uživatel na takto pozdním plnění nemohl mít zájem. Odstoupení od smlouvy mělo za následek její zrušení od samého počátku.

Základní obecnou povinností uživatele bylo šířit dílo ve lhůtě a za podmínek stanovených ve smlouvě a vyplácet autorovi příslušnou autorskou odměnu. Nebylo-li toto splněno, mohl autor odstoupit od smlouvy žádat navrácení díla. Autor těchto oprávnění nebyl zbaven ani v těch případech, kdy k plnění smluvních povinností ze strany uživatele nedošlo z jeho zavinění. Podobné komplikace se řadily k hospodářskému riziku. Odstoupením od smlouvy ze strany autora také došlo ke zrušení předmětného právního vztahu od počátku. Zrušením smlouvy o šíření díla však nedošlo k zániku autorova práva na jeho odměnu.

K zániku smluv o šíření díla docházelo uplynutím doby jejich platnosti, odstoupením a u smluv uzavřených na dobu neurčitou také výpovědí. Zvláštním typem právní skutečnosti, která měla za výsledek zánik vztahu bylo úmrtí autora. Obecně smrtí dlužníka (v našem případě autora) jeho povinnost nezanikne, ledaže jejím obsahem bylo osobnostní plnění (to platilo v případech smíšených smluv s povinností vytvoření díla). Neměl-li autor dědiců nebo bylo-li dědictví odmítnuto, zanikla smlouva rovněž autorovou smrtí. Zanikla-li právnická osoba nebo zemřela-li fyzická osoba, na niž bylo právo šířit dílo převedeno, bez právního nástupce, nabyl právo rozhodovat o dalším šíření opět autor. Pro autorské právo typickým zánikem bylo vypršení ochranné lhůty autorských práv.

Smlouvy filmové

Reálně kodifikovány autorským zákonem z roku 1953 a v dalších novelizovaných úpravách se již výslovně neobjevují. Praxe jich přesto využívala ještě po dlouhou dobu. Pod tyto lze zařadit v zásadě tři smluvní podtypy: smlouva o zfilmování, smlouvu půjčovní a smlouvu o promítání filmového díla.

Smlouvou o zfilmování (nemůžeme ji zařadit do užší kategorie smluv o šíření díla) byl vlastně autorem literárního, vědeckého či uměleckého díla propůjčen námět jako předloha ke zfilmování (tzv. filmová díla užitá).

Povahu smluv o šíření díla měly až zbylé dva podtypy – půjčovní a o promítání filmového díla.

Smlouvou půjčovní poskytl řádně a včas oprávněný výrobce filmového díla filmové půjčovně za úplatu (tzv. půjčovné stanovené buď paušální nebo pevně stanovenou částkou, nejčastěji podílem na případných výnosech se zaručenou minimální částkou) právo k jeho využití veřejným promítáním na určitém území a v určité době. Podobné právo mělo obvykle výlučnou (monopolní) povahu. Závazkem výrobce bylo předání smluveného počtu kopií filmové půjčovně, popř. negativ sloužící k výrobě potřebného počtu pozitivů přímo půjčovnou. Takové hmotné substráty se zpravidla, neurčila-li smlouva něco jiného, vracely zpátky poskytovateli. Povinností půjčovny byl řádný výkon práva spočívající v přesném dodržení, dnes bychom řekli, licenčních podmínek (především forma, rozsah, časové a místní vymezení). Zapovězeny byly pochopitelně jakékoli svévolné zásahy do díla samotného ze strany nabyvatele práva.

Za další stupeň zpřístupnění filmového díla konečnému uživateli – divákovi sloužila smlouva o promítání filmového díla. Touto oprávněný (obvykle filmová půjčovna a někdy i přímo výrobce filmu) umožnil legální projekce v provozovnách (kinosálech) kinematografického podniku. Možnost veřejné presentace byla opět vztažena k smluvně určeným místům a přesně vymezenému časovému prostoru, a nebylo-li sjednáno jinak, nebyla výlučná.

Smlouvy rozhlasové a televizní

Předchozí autorský zákon ve svém § 22 odst. 2 v rámci demonstrativního výčtu zmiňoval i smlouvy o vysílání díla rozhlasem nebo televizí. Písemná forma pro ně byla obligatorní stejně jako pro ostatní smlouvy o šíření díla podle předmětného zákona. Povahově byly opravňující, ale současně i zavazující.

Předmětem těchto smluv bylo přesně vymezené vysílací právo k dílu, které bylo právem odvozeným, sdílející osud samostatného autorského práva. Vzhledem k tomu, že zákon tyto smluvní typy absolutně nekonkretizoval, byl tak obsah samotný (včetně vyřešení dost zásadní otázky je-li smlouva výlučná nebo ne) odvislý vždy od vzájemné dohody smluvních stran. Pravidelně se sjednával rozsah vysílacího práva (mj. zahrnuje-li oprávnění možnost přenosu dalšími rozhlasovými či televizními podniky).

V zásadě byl autor povinen předat vysílateli hmotný substrát autorského díla, které bylo předmětem vysílání, a to v takové podobě, která umožnila bez dalšího realizaci vysílacího práva.

Vysílatel (rozhlasový nebo televizní podnik) nesměl bez výslovného autorova svolení do díla zasahovat. Jeho další povinností bylo řádné vyplácení provozního honoráře autorovi za každé jednotlivé odvysílání díla. Často tyto smlouvy vykazovaly znaky smluv smíšených, a to spojením se závazkem k vytvoření díla. Tento smluvní typ bude záhy separátně vyložen.

Smlouvy o vytvoření díla

Smlouvou o vytvoření díla se autor zavázal vytvořit pro objednatele za odměnu dílo literární, vědecké nebo umělecké a udělil svolení, aby jej objednatel užil k účelu smlouvou vymezenému.

Již na začátku této kapitoly jsem upozorňoval na fakt, že tento typ autorské smlouvy nepatřil mezi ostatní smlouvy o šíření díla. Z tohoto faktu také vyplývá její neformálnost, tj. mohla být uzavřena jak ústně, tak i písemně, popř. konkludentním způsobem. Zajímavé je, že nebyla smlouvou zavazující

objednatele k samotnému užití, které bylo jeho právem, nikoli povinností. Nezbytnými náležitostmi byly: individualizace díla, jež má býti vytvořeno, jelikož se jednalo o smlouvu úplatnou, tak i stanovení výše odměny a dále vymezení účelu, ke kterému bude dílo užito (znak účelovosti dané smlouvy). Z praktických důvodů bylo vhodné též sjednání lhůty k vytvoření. Nebyla-li sjednána, nezbylo než postupovat podle obecných ustanovení občanského zákona.

Splněnou povinností autora bylo řádné vytvoření (osobně) a odevzdání hmotného substrátu díla objednateli.

Vykazovalo-li dílo vady bránící smluvně stanovenému účelu, mohl objednatel po uplynutí přiměřené lhůty poskytnuté k nápravě vad od smlouvy odstoupit. V případech, kdy byly tyto vady již od počátku zjevně neodstranitelné, nemusela být taková náhradní lhůta vůbec poskytnuta.

Předmětný vztah mohl skončit kromě obvyklých důvodů (splněním, uplynutím času, odstoupením) také smrtí či nezpůsobilostí autora. To bylo opět odrazem osobní povahy tohoto závazku.

Komu vytvořené autorské dílo patřilo? Odpovědí bylo příslušné ustanovení smlouvy, neexistovalo-li, pak účel řádně interpretovaný účel smlouvy (rozlišovalo se kupř. mezi dílem vytvořeným k trvalému obohacení exteriéru a výtvarným dílem za účelem jeho reprodukce).

Smlouvy nakladatelské

Smlouvou nakladatelskou udílel autor nakladateli (je třeba chápat v širším smyslu vydavatel) svolení k vydání díla slovesného, hudebně dramatického nebo hudebního, díla výtvarného umění anebo díla fotografického, a nakladatel se zavazoval na svůj účet dílo vydat, učinit opatření k jeho šíření a vyplatit autorovi odměnu.

Takovou smlouvu bylo možné označit jako jednu ze základní z rejstříku smluv o šíření díla. co do obsahu a formy musela tedy dostát obecným požadavkům a to i pro všechna eventuelní následná vydání. Autorské odměny se až do nařízení vlády ČR z 10. července 1991 č. 342 / 1991 Sb., které uvolnilo jejich

výši smluvnímu ujednání, řídily v zásadě tarifními předpisy ve formě vyhlášek ministerstva kultury. O autorské odměně ve formě věcného plnění se dalo uvažovat i prostřednictvím bezplatných autorských výtisků. Na ty měl nárok autor pouze v případě smluvního ujednání.

Významným právem autora bylo jeho oprávnění provést autorskou korekturu, která měla býti jakousi poslední kontrolou autora, reprezentuje-li dílo skutečnou ideu jeho tvůrce. Tuto autorskou korekturu vzhledem k její osobní povaze (výkon přísluší pouze autorovi) bylo možno zahrnout do tvůrčí činnosti samotné. Měl-li nakladatel snahu přisvojit výkon autorské korektury sobě či jí pověřit jinou osobu, neměl šanci na úspěch. Z finančního hlediska byl předmětnou korekturou zatížen sám nakladatel. Bylo by-li výsledkem autorské korektury rozsáhlé (a tím i nákladné) přepracování, mohl si nakladatel smluvně zajistit úhradu nepřiměřených nákladů autorem samým. Nemohl-li autor korekturu provést, byl oprávněn od nakladatelské smlouvy odstoupit, ale jen tehdy, došlo by-li užitím díla způsobem jeho hodnotu snižujícím. Nárok na autorskou odměnu tím nebyl dotčen.

Právo nakladatele k vydání díla mělo výlučnou povahu. Za doby trvání poměru založeného nakladatelskou smlouvou, nemohl autor udělit svolení k dalšímu vydání jiné organizaci (termín organizace byl později nahrazen „fyzická nebo právnická osoba“) bez souhlasu nakladatele, ledaže šlo o souborné vydání jeho děl nebo o vydání díla v periodické publikaci.

Zvláštním oprávněním nakladatele bylo právo na přednostní uzavření nakladatelské smlouvy na další vydání díla při jeho rozebrání, tj. za stavu, kdy již není možné plně uspokojit poptávku trhu. Toto právo bylo možné uplatnit pouze v tom případě, kdy k rozebrání došlo ještě za trvání nakladatelské smlouvy. Autor, chtěl-li realizovat další vydání (dotisk), musel s touto ideou oslovit nejdříve původního nakladatele. Tomu svědčila 6-měsíční lhůta k rozhodnutí a k vyjednání nových podmínek. Původní nebyly závazné a to zřejmě z důvodu ochrany autora, který měl mít v případě takového komerčního úspěchu právo na případné zvýšení své odměny. Někdy bývalo

toto právo chybně zaměňováno s opcí na další (jiné) autorovo dílo. Podobný závazek však vyžadoval zcela samostatné inominátní ujednání.

Smlouvy o veřejném provozování díla

Tento smluvní typ měl v autorském zákoně taktéž zvláštní úpravu a autor jí uděloval provozovateli svolení k provozování díla divadelního nebo hudebního a provozovatel se zavazoval na svůj účet dílo provozovat a autorovi zaplatit odměnu. Povahově se jednalo o jednu ze základních smluv o šíření díla. Již zákonná definice naznačovala rozlišování na tzv. velká autorská práva, která se vztahovala k dílům divadelním a tzv. malá autorská práva související s veřejným provozováním děl nedivadelních. Od tohoto dělení se odvíjel i rozdílný smluvní režim. U tzv. malých autorských práv realizoval provozovatel svou žádost pomocí jediného formuláře, kterým současně žádal jak možnost veřejné produkce, tak i svolení ochranné organizace. Správní orgán, jenž měl toto ve své kompetenci, žádost de facto rozdělil a ochrannou autorskou organizaci sám obeslal. Nutno dodat, že tento systém platil pouze do roku 1992, kdy byl zákonem č. 165 / 1992 Sb. tento zjednodušující postup zrušen.

U tohoto smluvního typu platila důležitá zásada věrné reprodukce díla. pravdou je, že toto v praxi často naráželo na problém věrného přenosu v rámci veřejného provozování. Těm bylo možné předcházet smluvní dohodou o nezbytných úprav (pravděpodobně každá z těchto změn byla konzultována s autorem samým).

Svolení k veřejnému provozování díla v sobě ani u jednoho z dílčích typů nezahrnovalo automatické svolení k televiznímu či rozhlasovému přenosu.

Smlouvy o šíření díla půjčováním nebo pronájmem rozmnoženin díla

Novelou autorského zákona, provedenou zákonem č. 86 / 1996 Sb., byly do materie autorského zákona začleněny smlouvy umožňující další způsoby šíření díla autorského zohledňující mezinárodní aspekty této problematiky.

Předmětem není ani výpůjčka a ani samotný nájem autorského díla. Autor nevstupoval do vztahu s konečným uživatelem díla, nýbrž s půjčitelem (často autorskou ochrannou organizací).

Předmětem těchto smluv bylo právě svolení k příslušnému užití díla. Tyto smlouvy se nevymezovaly pouze vůči některým druhům autorských děl, ale měly všeobecný dosah *(23)*.

Smlouvy o šíření snímků zvukového záznamu díla

Další smluvním typem zmiňovaným v § 22 odst. 2 bývalého autorského zákona byla smlouva o šíření snímků zvukového záznamu autorského díla, kterou autor umožnil výrobci zvukového záznamu pořídit zvukový záznam (nejčastěji díla hudebního) díla, rozmnožit jej na jednotlivé nosiče a ty uvést do veřejného oběhu. Výrobce byl smluvně zavázán jak k distribučním povinnostem (na své náklady a nebezpečí, často byla smluvním závazkem i přiměřená propagace díla, tak i k zaplacení odměny na účet autora.

Smlouvy o užití díla vytvořeného zaměstnancem ke splnění povinností z pracovního poměru

§ 17 rekodifikovaného autorského zákona nevymezil, zda se jedná o dílo vytvořené pouze v rámci řádného pracovního poměru, nebo i v pracovněprávních vztazích mimo pracovní poměr. Teorie se postupem času přiklonila k širšímu výkladu této problematiky. Na základě tohoto ustanovení byl zaměstnavatel oprávněn užívat (bez autorova dalšího svolení) k plnění úkolů náležejících do předmětu jeho činnosti díla vědeckého nebo uměleckého vytvořeného jeho zaměstnancem v rozsahu plnění povinností určených v pracovní smlouvě. Za tento jeho souhlas se považovalo již samotné uzavření pracovní smlouvy. Platila zde tedy nevyvratitelná právní domněnka předpokládající autorovu - zaměstnancovu schopnost uvědomit si své budoucí pracovní zařazení. Za účelem veřejného užití byl však pro zaměstnavatele autorův souhlas vždy nutný, a to i v případech, kdy byl zaměstnavatel kupř. vydavatelem. Zákonná pojistka umožnila v případech neodůvodněného

odmítnutí podobné zaměstnavatelovi žádosti autorem možnost nahrazení potřebného souhlasu soudem. Naopak autor sám, chtěl-li třetí osobě udělit svolení k manipulaci s dílem, mohl tak učinit pouze se souhlasem svého zaměstnavatele. I toto však neplatilo absolutně. Zákon respektoval autorův oprávněný zájem, a tak se ten mohl v případech neodůvodněného odmítnutí obrátit na soud a žádat rozsudek uznávající zaměstnavatele jako povinného k vydání souhlasu.

Autorovo právo na odměnu zůstalo nedotčeno. Nestanovila-li smlouva mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem něco jiného, mohl zaměstnavatel po zaměstnanci po přijetí jeho autorské odměny přiměřenou úhradu nákladů vynaložených na vytvoření díla.

Novelou zákona z roku 1996 byl do § 17 přiřazen odst. 5, který se týkal výlučně počítačových programů a ten přiznával zaměstnavateli právo k výkonu autorských práv přímo ze zákona. Důvodem této výjimky byly obrovské náklady související s vývojem software ze strany zaměstnavatele a jeho potřeba rychlé – efektivní dispozice s takovým dílem. Stávající úprava přistoupila k podobnému principu v celém rozsahu katalogu zaměstnaneckých děl, pravda dispozitivně.

(20) Srovnej Knap, K. a kol.: Autorský zákon, Linde 1998, str. 93

(21) Srovnej Knap, K.: Smluvní vztahy v právu autorském, Praha 1967, str. 201 an.

(22) Srovnej viz odkaz č. 17

(23) Srovnej Knap, K. a kol.: Autorský zákon, Linde 1998, str. 107

15. LICENČNÍ SMLOUVY PODLE ZÁKONA č. 121 / 2000 Sb. JAKO LOGICKÉ VYÚSTĚNÍ VÝVOJE AUTORSKOPRÁVNÍCH SMLUVNÍCH VZTAHŮ

Licenční smlouvy upravené podle autorského zákona se řídí jeho ustanoveními, jsou-li existující vztahy také tímto zákonem přímo upraveny. Obecná ustanovení občanského zákoníku jsou použitelná v těch případech, kdy autorský zákon přímou úpravu neobsahuje. Z toho tedy jednoznačně vyplývá vzájemný vztah obou kodifikací. Podle lex generalis – občanského zákoníku se bude postupovat typicky v otázkách způsobilosti k právním úkonům, zastoupení, náhradě škody, jakož i v otázce promlčení majetkových práv *(24)*.

Zcela nelze vyloučit ani použití dalšího speciálního zákona (myšleno k obecné občanskoprávní úpravě). Nyní mám na mysli povahu části třetí obchodního zákoníku upravující závazkové vztahy mezi podnikateli v souvislosti s § 2 odst. 2 c) stanovujícím, že podnikatelem je i osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů. Toto ustanovení je nutno vykládat tak, že se těmito osobami rozumí nejen příslušníci svobodných povolání, ale i osoby, jež se zabývají činnostmi vyjmenovanými v § 3 živnostenského zákona. Tímto jsou sice stanoveny činnosti, které nejsou živností, ale ve smyslu obchodního zákoníku se osoby je vykonávající považují za podnikatele. Podle § 3 odst. 1 b) se mezi tyto činnosti řadí i využívání výsledků duševní tvůrčí činnosti, chráněných zvláštními zákony, jejich původci, včetně vydávání, rozmnožování a rozšiřování literárních a jiných děl vlastním nákladem. Výklad tohoto ustanovení je předmětem sporu. Klasické výklady považují za signifikantní osobnostní základ takové činnosti a využívání výsledků duševní tvůrčí činnosti v tomto smyslu za podnikání jako takové nepovažují. Jinak tomu ovšem bude u výrobců zvukových záznamů, jejichž činnost má více materiální základ a takové osoby se tudíž za podnikatele vždy považovat budou.

Nový autorský zákon opouští dosavadní spíše formální rozlišení autorskoprávních smluv a zavádí jednotný pojem licenční smlouvy, pod níž lze zařadit všechny dřívějším zákonem upravené smluvní typy s výjimkou smlouvy o vytvoření autorského díla, kterou stávající zákon již neupravuje (v případě potřeby lze ovšem využít institutů smlouvy o dílo v úpravě občanského či obchodního zákoníku).

Již bylo uvedeno, že autor je oprávněn poskytnout na smluvním základě nabyvateli oprávnění k výkonu práva dílo užít – licenci.

Elementární požadavky na platnost úkonů s takovým poskytnutím spojených jsou v souladu s ustanoveními občanského zákoníku, tj. právní úkon musí být učiněn svobodně, vážně, srozumitelně, určitě a jeho plnění nesmí být nemožné; jinak je absolutně neplatný.

Autorský zákon se zaměřuje na úpravu tzv. licenční smlouvy, která přesahuje dřívější zdánlivě širší paletu smluvních typů které však byly svojí povahou právě smlouvou licenční, jenž je typickou pro konsensuální úpravu v oblasti duševního vlastnictví. Zákon rovněž upravuje i zvláštní licenční smlouvy, za které jsou obecně považovány kolektivní a hromadné smlouvy. Další velmi silnou reflexí civilní sféry je také dodržování zásady smluvní volnosti, a to za jistého posílení vyjednávací pozice samotného autora. Tato smluvní svoboda není samozřejmě nekonečná. Na její hranice narazíme zejména při styku s výlučnými osobnostními právy autora.

Co se jednotlivých způsobů kontraktace týče, tak kromě standardizovaných postupů zakotvuje autorský zákon rovněž ustanovení stanovící, že o podání návrhu na uzavření smlouvy jde i tehdy, směřuje-li projev vůle i vůči neurčitému okruhu osob, a že s přihlédnutím k obsahu návrhu nebo k praxi, kterou strany mezi sebou zavedly, nebo zvyklostem může osoba, které je návrh určen, vyjádřit souhlas s návrhem na uzavření smlouvy provedením určitého úkonu bez vyrozumění navrhovatele tím, že se podle ní zachová, zejména že poskytne nebo přijme plnění. V tomto případě je přijetí návrhu účinné v okamžiku, kdy byl tento úkon učiněn. Právě zmiňované

ustanovení, kdy k přijetí návrhu může dojít i bez vyrozumění navrhovatele, je bezesporu velkým přínosem v oblasti počítačových programů, a to zejména těch, které jsou šířeny prostřednictvím komunikačních sítí typu Internet atp.

O podání návrhu na uzavření licenční smlouvy jde i tehdy, směřuje-li tento projev vůle i vůči neurčitému okruhu osob.

Mezi podstatné náležitosti licenční smlouvy klauzule o úplatnosti této smlouvy, jenž je zásadně úplatná a zajišťuje tedy autorovi nárok na zaplacení odměny. V jistých případech však zákon umožňuje i uzavření smlouvy bezúplatné, ale k tomu se dostaneme později. Autorská odměna je poskytována za oprávnění užití díla a nikoli za užití samotné. Smlouva může opravňovat k užití omezenému i neomezenému. Oprávnění k neomezenému užití se vztahuje na veškeré způsoby užití díla, které jsou známy v době uzavření smlouvy.

Nabyvatel oprávnění je vázán povinností licencované dílo využít, nestanoví-li smlouva jinak. Důvodem pro takové ustanovení je snaha o maximální naplnění účelu díla. Vedle majetkového zhodnocení díla se sleduje i uplatnění společenské (skutečné zpřístupnění autorského díla veřejnosti).

Pro tyto smlouvy (s výjimkou výhradní licence) není nutná písemná forma a touto neformálností je naplněna další ze zásad soukromého práva.

Již zmíněná výhradní licence je jedním ze základních pojmů zhusta užívaných v závazkových vztazích. Dalším typem licence je licence nevýhradní. V těchto souvislostech je třeba se zmínit o zákonné domněnce, že licence je nevýhradní, nevyplývá-li ze smlouvy jinak. Nevýhradní licence je obecně pro autora výhodnější, neboť konečným efektem udělení výhradní licence je nemožnost udělení licence další osobě. Tím je autor omezen ve výkonu svých majetkových práv. Nejen že nesmí poskytnout licenci třetí osobě, ale je i povinen, není-li sjednáno jinak, se i sám zdržet

výkonu práva užít dílo způsobem, ke kterému licenci udělil. Tento způsob lze, není-li sjednán výslovně, zjistit interpretací smlouvy.

Naopak při sjednání nevýhradní licence nedochází k omezení autora k výkonu práva užít výtvarné dílo způsobem uvedeným v licenční smlouvě a autor je i nadále oprávněn k poskytnutí licence třetím osobám. Udělení licence třetím osobám však určitým způsobem omezuje stávající nabyvatele nevýhradní licence a může snížit předpokládaný užitek. Na druhou stranu lze předpokládat nižší náklady na pořízení takové licence.

Prakticky však může nastat i stav, kdy vedle sebe budou existovat výhradní i nevýhradní licence. Podle zákona je totiž možné, že vedle již existující nevýhradní licence bude sjednána s třetí osobou licence výhradní, která se bude týkat shodného způsobu užití díla jako původní licence nevýhradní. Tato koexistence může být ovšem vyloučena smluvně (dohodou) autora s nabyvatelem nevýhradní licence. Za neplatné by bylo považováno poskytnutí licence za trvání licence výhradní k témuž způsobu užití. Tato neplatnost může být prolomena pouze písemným (formálním) souhlasem držitele výhradní licence.

V rámci institutu licence existuje ještě tzv. podlicence *(25)*. Ta je opět odvislá od smluvního vztahu. Platí totiž, že je-li tak sjednáno ve smlouvě, může nabyvatel oprávnění tvořící součást licence zcela nebo zčásti poskytnout třetí osobě. Nabyvatel takové podlicence má stejně jako nabyvatel licence povinnost ji využít, ledaže je ve smlouvě sjednáno jinak. Autorův zájem a možnost rozhodovat o osobě nabyvatele (tedy jeho osobnostní právo) licence zůstává v případě postoupení licence, kdy dochází ke změně v osobě nabyvatele licence. Proto je postoupení možné pouze v případě písemného souhlasu autora. Postupitel je povinen autora o takovém postoupení a o osobě postupníka bez zbytečného odkladu informovat. Jiné postoupení licence by bylo relativně neplatné. V důsledku postoupení lze předpokládat převzetí dluhů, a tím cessi smluvních práv a povinností.

V situaci, kdy je licence součástí prodávaného podniku nebo jeho samostatné organizační složky, se souhlas autora nevyžaduje, není-li sjednáno jinak.

Obecným požadavkem licenční smlouvy je ujednání o odměně. Jeho absence způsobuje absolutní neplatnost celé transakce. Předpokládá se, že smluvní strany výši odměny sjednají, a to buď konkrétně nebo sjednáním způsobu jejího určení. Neexistence smluvního ustanovení o takové odměně nezpůsobuje její neplatnost, pokud strany výslovně vyjádří společnou vůli uzavřít takovou smlouvu úplatně. Pak je nabyvatel povinen k zaplacení odměny obvyklé za obdobných smluvních podmínek pro takový druh díla. Při sjednání odměny je nutné přihlížet k účelu licence a způsobu a okolnostem užití díla a k územnímu, časovému a množstevnímu rozsahu licence. Ujednáním o odměně se rozumí i sjednání bezúplatnosti poskytnutí licence. Odměna může být stanovena i závislostí na zisku dosaženého nabyvatelem licence. V tomto případě získává autor právo nahlížet do příslušných účetních či jiných dokumentů nabyvatele sloužících ke konkrétnímu vyčíslení jeho odměny. Nabyvatel je zase povinen poskytovat autorovi pravidelné vyúčtování odměny. Jednotlivé periody mohou být sjednány přímo ve smlouvě. Nejsou-li, musí se tak stát alespoň jednou ročně.

Není-li odměna stanovena v závislosti na výnosech z využití licence a je-li tak nízká, že je ve zřejmém nepoměru k zisku z využití licence a k významu díla pro dosažení takového zisku, je nabyvatel povinen zaplatit dodatečně přiměřenou odměnu. Toto zvláštní právo autora může být ovšem smluvně vyloučeno.

Nově pak platí, že při sjednávání odměny se přihlédne k účelu licence a okolnostem užití díla a k územnímu, časovému a množstevnímu rozsahu licence.

Omezení licence se může vztahovat na jednotlivé způsoby užití výtvarného díla. Tyto způsoby užití díla mohou být omezeny přesným určením co do

místa, množství nebo času. Takové údaje jsou pro fungování licenčního principu velmi podstatné. Jejich neuvedení ve smlouvě ji nezpůsobuje neplatnou, ale dochází k uplatnění právní domněnky, která určuje rozsah, jak je to nutné k naplnění účelu smlouvy. Jestliže i smlouva nehovoří jasně, má se za to, že územní rozsah licence je omezen na území České republiky, časový rozsah licence je omezen na dobu obvyklou u daného druhu díla a způsobu užití, nikoli však na dobu delší než jeden rok od poskytnutí licence, a má-li být dílo odevzdáno až po poskytnutí licence, tak od takového odevzdání. Množstevní rozsah licence je omezen na množství, jenž je obvyklé u daného druhu díla a způsobu užití.

Je-li způsobem užití díla, který byl sjednán ve smlouvě, blíže nespecifikované rozmnožování, pak lze tento pojem chápat velmi extensivně. Zahrnuje totiž oprávnění k pořízení rozmnoženin přímých i nepřímých, trvalých i dočasných, vcelku nebo zčásti, jakýmikoli prostředky a v jakékoli formě, a pokud jde o rozmnoženiny v elektronické formě, jak ve spojení on-line, tak i off-line.

Pochopitelně, že nabyvatel nesmí samovolně měnit či upravovat dílo samo, jeho název nebo označení autora, ledaže bylo sjednáno jinak. Jinak by se jednalo o zásah do výlučných osobnostních práv autora, které je třeba respektovat i při užití licence. I zde však existují výjimky a rozhodující je opět text smlouvy. Výjimky jsou zakotveny v zájmu nabyvatele licence k užití díla. Na jejich základě může nabyvatel sáhnout k takovým změnám i bez autorova souhlasu v těch případech, kdy lze spravedlivě očekávat, že by k nim autor vzhledem k okolnostem užití svolil. Pokud by autor chtěl předejít i takovým úpravám, které by z logiky věci musely svědčit v jeho osobní prospěch, musel by tuto možnost vyloučit pomocí smluvní klausule. To platí obdobně i při spojení díla výtvarného s jiným dílem, jakož i při zařazení díla do díla souborného. Naopak nárok na autorskou rozmnoženinu je za splnění zákonných předpokladů nárokem zákonným a autor podle něj má v případech, kdy to lze na nabyvateli licence

spravedlivě požadovat, nárok alespoň na jednu rozmnoženinu pořízenou na náklady nabyvatele.

Několikráte bylo zmíněno, že mezi základní povinnosti nabyvatele licence k užití výtvarného díla patří reálné užití autorského díla. Dalo by se říci, že v případě licence, která je licencí výhradní to platí dvojnásob. Pro ty situace, kdy nabyvatel nevyužívá výhradní licenci vůbec nebo využívá-li ji měrou dostatečnou a jsou-li tím značně nepříznivě dotčeny oprávněné zájmy autora, může autor od takové smlouvy odstoupit. Smlouva se ruší dnem doručení (tedy v písemné formě) odstoupení nabyvateli. Smlouva jako by nikdy neexistovala, a tak musí dojít k vzájemnému vypořádání zúčastněných stran, které musí vrátit co již bylo plněno. Teoreticky by se nabyvatel mohl v případě autorova odstoupení domáhat náhrady škody, ale vzhledem k tomu, že prvotní příčinou byla právě nežádoucí nečinnost nabyvatele, lze pochybovat o úspěchu těchto nároků. Nedošlo-li k využití licence vůbec, je autor povinen vrátit nabyvateli odměnu, která mu byla vyplacena na základě smlouvy, nebo alespoň její poměrnou část podle míry využití či nevyužití poskytnuté licence. Ovšem byl-li nabyvatel povinen licenci využít (tzv. licence zavazující), zůstává autorův nárok na smluvní odměnu nedotčen. I když není taková odměna určena fixní částkou a je odvislá od předpokládaného využití licence, je tento nárok (výši odměny) možno určit pomocí domněnky – jaká odměna by náležela, kdyby nabyvatel v době před odstoupením od smlouvy licenci dostatečně využil.

Toto právo autora nemůže být smluvně vyloučeno, ale možnost uplatnit ho nastává až při kumulativním působení dvou základních podmínek. První je nečinnost nabyvatele a tou druhou, že tato nečinnost skutečně poškozuje autorský subjekt. Míra takového poškození musí být podle dikce zákona („značně nepříznivě“) velmi vysoká. Je-li tento nepříznivý stav zaviněn převážně samotným autorem, pak není odstoupení možné.

Před samotným aktem odstoupení je procesní povinností autora vyzvat nabyvatele licence v přiměřené lhůtě (tento vágní pojem je nutno

konkretizovat vzhledem k jednotlivým okolnostem případu), aby své nabyté licence dostatečně využil. Možnost autora od smlouvy odstoupit musí být součástí takové výzvy. Výzvy není třeba, jestliže využití oprávnění nabyvatelem není možné anebo jestliže nabyvatel prohlásí, že licenci nevyužije.

Dispozitivně (nestanoví-li smlouva jinak) je také upravena lhůta během níž autor nemůže své právo na odstoupení uplatnit; její délka jsou dva roky od poskytnutí licence, a má-li být dílo odevzdáno až po poskytnutí licence, od takového odevzdání. Zákon bere v úvahu i specifické způsoby užití; u příspěvků do periodického tisku s denní periodicitou činí tato lhůta tři měsíce a u ostatního periodického tisku jeden rok.

Autor může také písemně odstoupit od smlouvy pro změnu svého přesvědčení, což znamená, že jestliže jeho dosud nezveřejněné dílo již neodpovídá jeho přesvědčení a jeho zveřejněním by došlo k nepříznivému ovlivnění jeho osobnostních práv. Po zrušení smlouvy, ke kterému dojde dnem doručení nabyvateli, je autor povinen bez dalšího nahradit nabyvateli vzniklou škodu. Dojde-li po odstoupení k další změně okolností a autor se znovu rozhodne dílo užít, musí o tomto svém rozhodnutí informovat původního nabyvatele současně s přednostní nabídkou k uzavření nové licenční smlouvy za srovnatelných podmínek.

Praktické zkušenosti vedly k vytvoření tzv. licenční smlouvy nakladatelské, která obsahuje specifická ustanovení dotýkající se jejího předmětu *(26)*. Typická je pro ni zásadní výhradnost, což neplatí, jde-li o rozmnožování a rozšiřování díla v periodické publikaci. Dispozitivním je i právo autora na tzv. autorskou korekturu (tj. možnost provedení drobných tvůrčích změn před vydáním díla). Odepření autorské korektury nabyvatelem vedoucí k snížení hodnoty díla je zákonem podepřeným důvodem k odstoupení od smlouvy.

Je-li množstevní rozsah licence omezený na určitý počet rozmnoženin již vyčerpán, pak licence zaniká, nedohodnou-li se strany na zvýšení

množstevního rozsahu do šesti měsíců ode dne, kdy autor nabyvatele k takové změně smlouvy vyzve.

Obecně zánikem právnické osoby, která je řádným nabyvatelem licence, přecházejí práva a povinnosti na jejího právního nástupce, nestanoví-li smlouva jinak. U osoby fyzické je naopak tento přechod práv a povinností (předmět dědictví) výslovně uvést ve smlouvě.

(24) Srovnej Kříž, J., Holcová, I., Nerudová, V.: Autorský zákon, IFEC 2000, str. 49 an.

(25) Srovnej Telec, I.: Přehled práva duševního vlastnictví, Brno 2002, str. 149 an.

(26) Srovnej Telec, I.: Přehled práva duševního vlastnictví, Brno 2002, str. 174

16. MOŽNÉ SMLUVNÍ VZTAHY MEZI SUBJEKTY AUTORSKÉHO PRÁVA

Smluvní vztahy mezi spoluautory

Právo autorské k dílu, které vzniklo společnou tvůrčí činností dvou nebo více autorů do doby dokončení díla jako dílo jediné (dílo spoluautorů), přísluší všem spoluautorům společně a nerozdílně. Zhruba takto definuje autorský zákon právní vztah založený mezi spoluautory na základě společné duševní tvůrčí činnosti, kterou lze označit za projev svobodné vůle směřující k vytvoření a následnému užití autorského díla ve společnosti. Jednotlivý účastníci tohoto vztahu mají vzájemná práva a i povinnosti, jejichž důsledky jsou významné nejen pro ně samé, ale i navenek. V této problematice rozlišujeme tedy dvě oblasti: oblast týkající se vytvoření autorského díla jako takového a oblast dalšího nakládání s ním. Zákonná úprava je sice ve srovnání s předcházející, kdy byla řada pravidel pro vztahy mezi spoluautory dovozována pomocí analogie k občanskému zákoníku, mnohem komplexnější a přesnější, avšak vytvoření ideálních podmínek pro kýženou existenci autorského díla ve společnosti i nadále vyžaduje smluvní úpravu mezi spoluautory. V našem případě se bude jednat o smlouvu inominátní ve smyslu § 51 občanského zákoníku, tedy neodporující obsahu nebo účelu zákona. Tento smluvní vztah, pro který neexistuje předepsaná forma (jako vždy platí i zde, že písemná forma spíše zamezí možným výkladovým rozporům v budoucnu, než kontrakt ústní, popř. uzavřený konkludentním způsobem), zavazuje jednotlivé spoluautory a nelze na něj aplikovat ustanovení o licenční smlouvě, která upravuje vztah mezi autorem a uživatelem díla. Úprava vzájemných vztahů může být základním kamenem pro tvůrčí činnost, vzniknout v průběhu tvorby, nebo až po dokončení díla. Pravidlem však je, že společný závazek vzniká před započetím samotné realizace a obsahuje jak vymezení autorského díla, tak i předpokládaný tvůrčí přínos jednotlivých

subjektů. Tím je naplněn i jedna ze základních podmínek smluvního práva vůbec – určitost.

Jednotlivé subjekty se účastní společné tvůrčí činnosti svobodně. Může ale také dojít k situaci, kdy jeden (popř. i více) ze smluvně zavázaných subjektů již nemá zájem na další spolupráci, stane se pro další spoluvytváření neschopným, či zemře. Jsou-li spoluautoři dva, zaniká spoluautorský vztah vždy. Je-li spoluautorů více, záleží na jejich svobodné vůli, budou-li nadále pokračovat ve vytváření díla, nebo vztah ukončí. Svou roli bude hrát řada aspektů. Jsou zbývající subjekty schopny dokončit plánované autorské dílo v předpokládané kvalitě? Je možné nahradit odpadnuvšího spoluautora jiným tvůrcem? Mohou v případě, kdy se rozhodnout pokračovat dál v tvůrčí činnosti, využít dosavadních výsledků práce již bývalého spoluautora. *(27)* Vyřešení této otázky bude pravděpodobně odvislé opět od textu smlouvy, even. od udělení následného souhlasu s využitím dílčích výsledků práce. Výše odměny za lze v těchto případech dělit na smluvní a zákonnou, kdy je podíl na výnosech z práva autorského úměrný velikosti tohoto tvůrčího příspěvku.

Nakládání s dílem je předmětem jednomyslného rozhodování všech spoluautorů. Zásada většinového rozhodování je tedy vyloučena. Zákon ovšem svým ustanovením zabraňuje bezdůvodnému odmítání jednotlivého autora nakládání s dílem. Jeho odmítavé (dikcí zákona „chybějící" stanovisko) lze nahradit soudním rozhodnutím. Tím lze předejít situaci, ve které by i jeden jediný ze spoluautorů mohl svým chováním šikanovat ostatní a znemožnit řádné společenské uplatnění pracně vytvořeného díla. V podstatě shodně lze hovořit o podobné situaci za stavu před prvním zveřejněním díla vůbec, jehož spoluautor náhle nesouhlasí s jeho zveřejněním. Dopouští se tak opět paradoxního jednání, neboť mu již od samého počátku muselo býti jasné, že podobný okamžik nastane. Zbývající spoluautoři se tedy mohou opět obrátit na soud a přezkoumá skutečnosti (především hledisko osobnostní), které vedou žalovaného spoluautora k jeho negativistickému postoji a rozhodne.

Domáhat se ochrany práva autorského k dílu spoluautorů před ohrožením nebo porušením může i jednotlivý spoluautor samostatně. Tyto jeho úkony směřují samozřejmě k ochraně autorského díla jako celku. Je však oprávněn jednat pouze svým jménem. Jinak by totiž musel být na základě plné moci zmocněn k zastupování i ostatních spoluautorů

Smlouvy u děl souborných

Je-li sborník (kupř. časopis, encyklopedie, antologie, pásmo, výstava) souborem nezávislých děl nebo jiných prvků, který je způsobem výběru nebo jiných prvků jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti, je dílem souborným. Existují zde tedy dva druhy autorských děl. Ta, která jsou předmětem tvůrčího uspořádání a celkové (výsledné) dílo souborné. U jednotlivých děl se neposuzuje důvod jejich vzniku, tj. existovala již před myšlenkou vytvoření díla souborného či zda byla vytvořena právě jako jedna z jeho složek. Domnívám se, že smlouva mezi uspořadatelem díla souborného a jednotlivými autory má povahu smlouvy licenční. Je tedy nutno dodržet určité pojmové znaky ve smyslu dalších výkladů vztahujících se k tomuto smluvnímu typu a je na uspořadateli, aby sjednané podmínky byly v souladu s jeho představou o následném užití. Autorská práva jednotlivých autorů tímto pochopitelně nezanikají, ale existují vedle autorského práva k dílu souhornému, které svědčí uspořadateli.

Dědictví a majetková autorská práva

Majetková autorská práva jsou předmětem dědictví. V úhlu našeho zájmu je pouze ta situace, kdy jsou dědici minimálně dva. Dědictví je vždy rozděleno do několika podílů, které jsou v zásadě stejné. Předmětem dědictví ovšem nemusejí být pouze majetková autorská práva, a tak je možné, že vzájemnou dohodou o vypořádání dědictví (popř. rovnou ze závěti) se stane dědicem takových práv pouze část oprávněných, což bývá praktické, neboť to zamezí zbytečnému tříštění autorských majetkových práv. Je-li spoludědiců více platí pro ně tytéž principy jako pro spoluautory, tj. předpokladem je společný výkon práva a bezdůvodné odepření některého ze členů společenství nesmí

být překážkou společenského uplatnění díla a tím znemožnění realizace předmětného práva. Nedojde-li ke vzájemné dohodě, vše řeší na návrh soud. Je proto velmi výhodné uzavřít smlouvu o správě takových práv, která podrobnou úpravou předejde pozdějším neshodám mezi dědici.

(27) Srovnej Knap, K.: Smluvní vztahy v právu autorském, Praha 1967, str. 294 an.

17. INTERNET A AUTORSKÉ SMLOUVY

Tuto kapitolu zařazuji ve snaze dokázat, že stávající autorský zákon nemusí nutně být ve vztahu k budoucím technologiím nepoužitelnou a tudíž časově omezenou normou. Je však poctivé říci, že podobnou univerzálnost vykazovala již zákonná úprava předcházející.

Zákon otevírá předmětnou problematiku když ve svém § 18 sledované zpřístupňování charakterizuje jako sdělování díla veřejnosti („kdokoliv může mít k dílu přístup na místě a v čase podle své vlastní volby zejména počítačovou nebo podobnou sítí").

Telekomunikačních sítí známe mnoho, ale Internet je v současné době daleko nejznámější a bude tudíž velice dobrým modelem pro další výklady.

Velmi významnou složkou licenčního vztahu tvoří dohoda o rozsahu poskytnuté licence. Zde se setkáváme s jedním ze základních znaků nehmotných statků (v námi sledovaném smyslu rozuměj autorské dílo) a to s tzv. potencionální ubikvitou, kterou chápeme jako možnou časovou i územní všudypřítomnost bez reálné hrozby finální spotřeby. Tento znak nabývá v souvislosti s rozvojem Internetu na svém dalším významu. Rozsah užití je třeba vnímat v následujících rovinách: územní, věcné a časové.

Z povahy Internetu jako celosvětové informační sítě jasně vyplývá, že nějaké územní omezení by postrádalo smysl. V licenční smlouvě je příhodnější zaměřit se spíše na místo, které bude jakousi základnou pro další šíření díla. V našem případě bude tímto místem počítač, respektive jeho paměť připojená na telekomunikační síť spojující ji se světem. Laicky lze říci, že z tohoto místa bude dílo zpřístupněno koncovým uživatelům. V odborné literatuře se tato skutečnost často přirovnává ke specifickému vystavení díla ve výstavní síni svého druhu *(28)*. Není dále významné, dochází-li k podobným návštěvám „výstavní síně" (zpřístupnění) za úplatu či nikoliv. Tato otázka je odvislá od komerční povahy díla a úmyslů nabyvatele příslušné licence.

Věcnou otázkou užití je třeba rozumět kvantitativní rozsah poskytované licence, v běžných vztazích konkretizován počtem výtisků, vysílání, výpůjček atd.. Stejně jako v případě územního omezení (či spíše neomezení) je třeba zvláštního postupu. Praxe časem dospěla k řešení, kdy v důsledku velmi snadného monitoringu přístupů ke sledovanému „uzlu", může být licence vyčerpána určitým, v licenční smlouvě exaktně stanoveným, počtem přístupů. V případech rozsáhlých děl, u kterých si lze jen velmi těžko představit jeden jediný přístup jako plně dostačující (literární texty, vědecké expertízy a jiná podobná široká pojednání), se úspěšně uplatňuje přístup, jenž si dovolím nazvat fikcí, spočívající v tom, že každý opakovaný přístup z téže IP adresy se do věcného rozsahu licenčního rozsahu nezapočítává.

Časové omezení licenčního oprávnění bych nepovažoval teoreticky a ani z praktického hlediska za problematické, po vypršení sjednané lhůty stíhá nabyvatele licence povinnost zamezit dalším přístupům nahlížitelů, respektive předmětný soubor dat z počítače vůbec odstranil.

(28) Srovnej Čermák, J.: Internet a autorské právo, Linde 2001, str. 31 an.

18. ZÁVĚREČNÉ ÚVAHY

V předcházejících kapitolách jsem si kladl za cíl popsat stávající situaci v oblasti autorského smluvního práva – licenčních smluv a na těchto několika posledních řádcích se nebudu pokoušet o jakési shrnutí zásadních myšlenek, které jsou, alespoň v to doufám, obsaženy v textu samotném. Pouze zdůrazním, že současnou koncepci úpravy presentovanou institutem licenční smlouvy považuji za velmi vhodnou, neboť respektuje jak ekonomickou stránku věci, tak i základní právní principy kontinentálního práva.

Licenční smlouva v dnešním pojetí odpovídá evropskému standardu a myslím se, že i plně vyhovuje potřebám zúčastňujících se subjektů. V tuto chvíli bych považoval za zbytečné uvažovat o dalších legislativních změnách. Ty by totiž vzhledem k současnému stavu mohly vést pouze k omezením v duchu dřívějšího zákona, a to by byl pouze krok zpátky.

Uvedené nemůže znamenat moje odmítání případných změn v autorském zákoně (v oblasti závazků), ty ale musejí být účelné a opodstatněné. Dnes podobná potřeba dle mého soudu neexistuje.

Spíše by se naše společnost měla zabývat zvyšováním obecného právního vědomí. Až si každý z nás uvědomí, že užívání autorského díla bez právního titulu je ilegální činností srovnatelnou kupř. s krádeží apod. Tomu by mohla napomoci aplikace možných ochranných opatření a mediálně výrazná presentace těchto výsledků. Podobné působení nesmí být zaměřeno pouze na vybranou skupinu obyvatelstva, ale jeho účinek musí být plošný.

SUMMARY

I am concerned with the general problem of copyright contract law. The extended essay is actually divided into three parts. The introductory part is focused on the history of copyright law in the Czech Republic, on the set of international conventiones of copyright protection and their aplication, as well as on basic principles of the czech copyright legal system. I further deal with European Community directives on the czech copyright law. When speaking about that I have to say process of harmonazation is at last finished in that area.

In the next part of the extended essay I analyze the importance of that kind of contracts. Particular attention is afforded to the protective organizations of authors. Individual subjects of copyright´s subjects are the topic of the following chapter, which defines their status in the legal relationship. In relevant points I illustrate the most significat signs as its object, subjects, form and origin.

The most important part of the extended essay is summary and basic characterization of significant contract types were included in the Act No. 35 / 1965 Coll, on copyright law, which was abolished with the brand new act carried out with Act No. 121 / 2000 Coll., on copyright law, as amended by Act No. 216/2006 Coll. These two acts are indirectly compared. I refer to symplifying of contractual methods. There are no such strict requirements for form now. In view of civil law trends, legislation guarantees contractual freedom. This is the most significant change in the existing theoretical concept of copyright contract law. The newly defined system facilitates contrct relationships between authors and others.

I also deal briefly with the possibility of occurence of treaties based on the former act, which are still valid and this status could last even 10 – 15 years.

As the Czech republic is preparing the recodification of the whole field of private law and its fundamental legal norm, the Civil Code, in my opinion, the present state of the czech copyright law is fully suitable.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Anzenbacher, A.: Úvod do filosofie; Praha 1987

Banayaiová, A.: Smlouva – nástroj využití výsledků tvůrčí činnosti; Právník 1990

Bárta, J.: Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání; Správní právo 7 / 1992

Bogsh, A.: Právní prostředky k ochraně autorských a příbuzných práv v aktivitách WIPO; Autorské otázky Praha 1995

Boguszak, J. a kol.: Teorie státu a práva; Praha 1967-8

Broža, P.: Vytváříme „www" stránky; Computer Press Praha 2000

Čepek, R.: Autorské smlouvy v softwarové praxi; Právo a podnikání 9 / 1997

Čermák, J.: Internet a autorské právo; Právník 6 / 2000

Čížkovská, V.: Dílo jako předmět autorského práva; Autorské otázky 1972

Čížkovská, V.: Osobno majetková práva; Bratislava 1968

Čížkovská, V.: Autorské dílo jako pojem právní; Autorské otázky Praha 1972

Denk, J.: Design v architektuře; Brno – Praha 1984

Dietz, A.: Autorské osobnostní právo vo svetle harmonizačných zámerov Komise Europského společenstva; Právny obzor 6/1993

Drvota, S.: Osobnost a tvorba; Praha 1973

Eliáš, K.: Práva k nehmotným statkům; Právník 8 / 1994

Eminescu, Y.: Uveřejňování pozůstalých děl a úloha ochranných organizací autorských, Aktuální otázky práva autorského a práv průmyslových; Praha 1989

Faladová, A.:	Užití autorského díla v praxi (nakladatelské smlouvy); Úřad průmyslového vlastnictví, Praha 1994
Fiala, J., Hurdík, J.:	K principům občanského práva; Právník 7 / 1990
Grečo, M.:	Autorský zákon č. 35/1965 Sb.; Martin 1972
Hajn, P.:	Seminář „Umění a právo"; Sborník prací učitelů brněnské právnické fakulty 1981
Hartmanová, D.:	Kolektivní správa autorských práv a práv souvisejících s právem autorským; Linde 2001
Hlavsa, J.:	Psychologické základy teorie tvorby; Praha 1985
Holcová, I.:	Dokumentační fondy ÚAP AK
Chaloupková a kol.:	Autorský zákon – komentář; C. H. Beck 2001
Jahn, B.:	Autorské právo k dílům výtvarného umění; SZ 3 / 1965
Jirásek, M.:	Právo autorské ve Spojených státech; Všehrd 1 / 1923
Kadlec, K.:	Pojem a obsah práva autorského; Právník 1891
Knap, K.:	Autorský zákon a předpisy související – komentář k 5. přepracovanému vydání; Linde 1996
Knap, K.:	K novele autorského zákona; Právo Zákon 6-7 / 1990
Knap, K., Kunz, O.:	Mezinárodní právo autorské; Praha 1981
Knap, K.:	Smluvní vztahy v právu autorském; Praha 1967
Knap, K.:	Užití autorského díla; Autorské otázky 1973 / 74
Knap, V.:	Co je dovoleno a co je zakázáno; Právník 1 / 1990
Kopff, A.:	Díla závislá a jejich úloha v mezinárodních kulturních vztazích; Autorské otázky 1979
Kopff, A.:	Hlavní problémy autorského práva ve světle technického pokroku; Autorské otázky 1989
Kříž, J.a kol.:	Autorský zákon a předpisy související – komentář; Linde 2001a 2005
Kříž, J.:	Harmonizační tendence v současném vývoji českého autorského práva; Právník 1 / 1996

Kříž, J.: Ochrana autorských práv v informační společnosti; Linde 1999

Kříž, J.: Současný stav techniky a její vliv na otázky autorského práva; Autorské otázky 1989

Látal, J.: Několik poznámek k trestněprávní ochraně autorského práva a práv příbuzných právu autorskému; Právní praxe 3-4 / 1993

Löwenbach, J.: Autor a nakladatel; 1. vyd. Praha 1921

Luby, Š.: Povaha, funkce a zásady závazkového práva podle občanského zákoníka; Právník 3 / 1952

Luby, Š.: Zodpovednosť za ohrozenie a porušenie autorskoprávnych pomerov; Právny obzor 3 / 1962

Musil, S.: Počítačová kriminalita; Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2000

Nesnídal, J.: Licenční smlouva k předmětům průmyslového vlastnictví; Úřad průmyslového vlastnictví, Praha 1996

Nesnídal, J.: Smlouvy při podnikání; Poradce 10 / 1999

Nordemann, W.: Nové víno do starých sudů. Moderní masové užití díla v systému autorského práva; Autorské otázky 1989

Novák, M.: Základy vědy o umění; Praha 1928

Opltová, M.: Novela autorského zákona; Vynálezy, zlepšovací návrhy 11 / 1990

Opltová, M.: Tvorba výtvarných děl a počítače; Autorské otázky 1989

Pečený, P.: Současný stav hromadné ochrany práv výtvarných umělců a možnosti vývoje v této oblasti v České republice; Intelekt. vlast. Hospod. sout. 1 / 1996

Pítra, Kopecká:	Duševní, průmyslové a obchodní vlastnictví; Průmyslové vlastnictví 10 / 1995
Pospíšil, V.:	Výklad zákona o právu původském. 1. vydání; Praha 1905
Serda, J.:	Nová technika a autorskoprávní instituty v oblasti užití a ochrany děl; Autorské otázky 1989
Smejkal, V.:	INTERNET @ §§§; Grada Publishing 1999
Smejkal, V.:	Legislativa elektronické komunikace; Právní rádce 2 / 2000
Šalda, F. X.:	O umění; Praha 1955
Švidroň, J.:	Tvorba a právo; Bratislava 1991
Telec, I.:	Autorský zákon – komentář; C. H. Beck 1997
Telec, I.:	Autorské právo k fotografiím; Průmyslové vlastnictví 11-12 / 2000
Telec, I.:	Některé základní a obecné otázky nového českého autorského práva; Bulletin advokacie 2, 3 / 2001
Telec, I.:	Přehled práva duševního vlastnictví; Brno 2002
Telec, I.:	Tvůrčí práva duševního vlastnictví; Masarykova universita; Brno 1994
Týč, Vl.:	Průmyslová a autorská práva v mezinárodním obchodě; Linde 1997
Ulmer, E.:	Urheber und Verlagsrecht; Berlin 1960
Vlček, M.:	Právo a počítače; Právník 1 / 1992
Volek, J.:	Základy obecné teorie umění; Praha 1968
Wandtke, A. A.:	Ke kulturní dimenzi autorského práva v podmínkách vědeckotechnické revoluce; Autorské otázky 1989
Winter, F.:	Právo a reklama; Praha 1996
Zuklínová, M.:	Smlouva; Academia, Praha 1985